

ATATÜRK'ÜN BABASI ALİ EFENDİ

ve

Mensup olduğu Selânik Asâkiri Milliye Taburu

İhsan Sungu

Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı

Ebedi şefin babası merhum Ali Efendi hakkında şimdiye kadar neşredilen malûmat, Atatürkün hayatının muhtelif safhaları hakkında Vakit Gazetesi Başmuharriri Bay Ahmet Emin Yalman'a bizzat anlattıkları hatıralarda pederleri hakkında söylediklerinden ibarettir. Vakit gazetesinin 10 ikincikânun 1922 tarihli ve 1458 sayılı nüshasında çıkan bu hatıralarda ebedi Şef :

«Çocukluğuma dair ilk hatırladığım şey, mektebe gitmek meslesine aittir. Bundan dolayı anamla babam arasında şiddetli bir mücadele vardı. Annem, ilâhilerle mektebe başlamamı ve mahalle mektebine gitmemi istiyordu. Rûsumatta memur olan babam, o zaman yeni açılan Şemsi Efendinin mektebine devam etmeme ve yeni usul üzerine okumama taraftardı. Nihayet babam işi mahirane bir surette halletti : Evvelâ merasimi mutade ile mahalle mektebine başladım. Bu suretle annemin gönlü yapılmış oldu. Birkaç gün sonra da mahalle mektebinden çıktım. Şemsi Efendinin mektebine kaydedildim. Az zaman sonra babam vefat etti» demişlerdir. Atatürkün pederleri Ali Efendinin 1876 da Selânikte teşekkül eden Selânik asâkiri milliye taburu subayı kıyafetile bir fotoğrafı bulunması, Ali Efendinin hayatının bir safhasının aydınlatılmasına imkân verdi. Ali Efendi merhumun, Belletenimizin bu sayısında neşrettiğimiz resmi, kendisinin arkadaşı merhum Hasip Beyle birlikte 1876 da çıkarttıkları bir fotoğraftan alınmıştır. Bu fotoğraf merhum Hasip Beyin Ankara'da Cebecide ikamet eden gelini Bayan Şahnaz'ın evinde bulunarak 1935 te Atatürke takdim edilmiştir. Fotoğrafı Büyük Kurtarıcıya takdime tavassut eden sabık Çankırı Saylavı merhum Mustafa Önsay, vaktile Selânikte merhum Ali Efendiye şahsen tanımış olanlardan hayatta bulunan birkaç zata bu fotoğrafı

göstererek bu hususta onların hatıra ve mütaleasına müracaat etmiş ve bu mütaleaları yazı ile tespit ederek kendilerine imzalatıktan ve kısmen de mühürlettikten sonra vesikayı Atatürke takdim eylemiştir. Ebedi Şefin pederlerinin resimleriyle beraber Türk Tarih Kurumuna tevdi buyurmuş oldukları bu vesikayı bu makaleye zeylettığım ilâveler arasında neşrediyorum. (İlâve No. 1) vesikanın tetkikinden anlaşılacağı üzere Atatürkün babası Ali Efendiyi tanımış olanlar, bu resmin Ali Efendinin resmi olduğunu ve Ali efendinin Selânik Asâkiri Milliye Taburunda Subay olarak bulunduğunu teyit etmişlerdir. Ezcümle keresteci Bay Abdüş «gördüğüm bu resim, merhum Ali Efendinin kendisidir. Bizim dükkân komşusu idi. Evine giderdim. Hattâ evini yaptırırken yapıya çıkıp zokzokları (arap oyunları) seyrederdik. Odur. Ne iyi ve akıllı bir adamdı» diyor. Marangoz Bay Osman: «Kereste tüccarından Ali Efendi merhumu çok iyi bilirim. gördüğüm resim kendisidir» demiştir. Kabadayı Abdullah da resmi görünce «tanıdım. Kereste tüccarı Ali Efendi merhumdur. Babam ile çok görüşürdü. Kahvehanede birleşirlerdi. Daima görürdüm. Bazan hayvanla Lapra çiftliğine giderdi. İnce ve güzel bir adamdı. Bu resim, onun kendisidir» diye teyit ediyor. İpekçi Bay İsmail de gördüğüm bu resim sahibini tanıdım. Fakat ismini hatırlıyamıyorum. Milliye taburunda zabıt idi. Orhaniye gemisinde beraber yanımda bulunurdu. Aynen gözümün önündedir. Bize talim ettiren bu adam idi» diyor.

Selânik Mektubi Kalemi kâtipliğinde bulunmuş olan hamamcı Bay Mehmet te «kereste tüccarından Ali Efendi merhum ile Abdi Hafızın mektebinde beraber okuduk. O tarihten sonra ayrıldık. Ali Efendi bir aralık Katerin'de bulundu 1293 te ben Asâkiri Milliye taburunda onbaşı idim. Orhaniye zirhlısı ile İstanbul'a gittik. O zaman askerlik etmiş olanları ve yüksek vazifelerde bulunanları zabıt yapmışlardı. Mektupçu Mustafa Rükneddin Bey taburumuzda Kolağası idi. Ali Efendinin bu taburda ne rütbede bulunduğunu hatırlıyamıyorum. Yalnız kendisi İslahhanede Emir Bostanında ve Numanpaşa camii avlusunda Asâkiri Milliyeye askerî talimler yaptırmakta idi» demiştir.

Pederlerinin Selânik Asâkiri Milliye Taburu Subayı kıyafetinde fotoğraflarının meydana çıkması üzerine bu taburu mahiyeti ve oynadığı rol ile Ebedi Şefin alâkadar olduğunu haber aldığım vakit, bu meseleyi tetkik ederek bir muhtıra yazmış ve Ankara Saylavı sayın Falih Rifkı Atay vasıtasile Atatürke takdim eylemiş-

tim. O zaman Atatürkün neşredilmek üzere kurumumuza verdikleri bu muhtırayı Belletenimizin bu nüshasında neşrediyorum.

Osmanlı İmparatorluğunun büyük bir siyasi buhran geçirdiği sırada Selânik'te birkaç vatanseverin teşebbüsü ile tesis edilmiş ve memleketimizde bu nevi milli teşekküllere örnek olmuş olan Selânik Asâkiri Milliye Taburu, ilk kanunu esasının ilânı gününe tesadüf eden 23 birincikânun 1876 tarihinin ertesi günü İstanbul'a gelerek halk tarafından büyük tezahürlerle karşılanmış ve alkışlanmıştı. Bu taburun İstanbul'a geldiği gün Babıâliye de uğrayarak, binek taşında kendisini istikbal eden Sadriâzam Mithat Paşayı şiddetle alkışlaması Abdülhamid'i fena halde kuşkulandırmıştı. Bu tarihten biraz önce İstanbul'da teşkil edilmiş olan ve müessisleri arasında Maarif Müsteşarı Ziya Bey (meşhur Ziya Paşa) ile Namık Kemal gibi büyük vatanseverler bulunan Hediyeî Askeriye Cemiyetine, müessisleri tarafından Selânik Asâkiri Milliye Taburuna benzer bir şekil verilmesi ve Cemiyetin gönüllü asker toplamağa başlaması müstebit ve evhamlı hükümdarı büsbütün kızdırmıştı. Abdülhamit, Selânik Asâkiri Milliye Taburunu İstanbul'da ancak bir hafta tutuktan sonra acele Selâniğe gönderdiği gibi İstanbul'da Asâkiri Milliye teşekkülünü dağıtarak gönüllü asker toplanmasının da önüne geçmiş, bir taraftan da Abdülâziz'in hal'i hâdisesinde mühim rolü olduğundan dolayı çok kuşkulandığı, İstanbul Hediyeî Askeriye Cemiyeti ile de münasebeti olduğunu bildiği askeri mektepler müfettişi Süleyman Paşayı Müşirlikle ve Hersek kumandanlığı ile, Ziya Paşayı da Vezirlikle ve Suriye Valiliği ile İstanbul'dan uzaklaştırmıştır.

Selânik Asâkiri Milliye Taburunun, 1294 senesi Devlet Sâlnamesi ile o senenin Selânik Vilâyeti Sâlnamesinde neşrolunan kadrosunda Subaylardan herbirinin hariçteki memuriyeti ile taburda haiz olduğu rütbe tesbit edilmiştir. Bu kadroda Selânik Evkaf Kâtiplerinden Ali Efendi, birinci mülâzım olarak görülmektedir. Atatürkün bu taburda Subay olduğu muhakkak olan babasının bu suretle o zaman Evkaf kâtipliğinde bulunduğu da meydana çıkmaktadır. Filhakika Selânik Vilâyetinin sözü geçen sâlnamesinde Evkaf dairesinin memurları arasında ikinci kâtip Ali Efendinin adına tesadüf edilmektedir.

Merhum Ali Efendinin Selânik Evkaf kâtipliğinde bulunduğu bu suretle tahakkuk edince oraya ne zaman tayin edilmiş ve bu memuriyette ne kadar müddet kalmış olduğunu araştırmak için bir taraftan İstanbul kütüphanelerinde mevcut olan Selânik Vilâ-

yeti Sâlnamelerini tetkik ettim. Diğer taraftan Vakıflar Umum Müdürü Sayın Bay Fahreddin Kiper'in lûtuf ve delâletleriyle Selânik Vakıflar Dairesinin İstanbul'da bulunan dosyalarını tetkik ettirdim. Selânik Vilâyeti Sâlnamesinin neşrine ilk defa olarak Hicri 1287 de başlanmıştır. Gerek bu yılın, gerek ertesi 1288 yılının sâlnamelerinde Selânik Evkaf Dairesi memurlarının adları yazılmamıştır. Selânik Vilâyetinin gözden geçirdiğim 1291, 1292, 1293 ve 1294 Sâlnamelerinde Selânik Evkaf Kalemî İkinci Kâtibi olarak Ali Efendinin kayıtlı olduğu görülmektedir. Selânik Sâlnamelerinin 1295 den 1298 senesine kadar olan nüshalarını elde edemedim. 1299 Sâlnamesinde Selânik Evkaf Kaleminde Başkâtip Hayri ve refîkı Pertev Efendilerin adları geçmekte ise de Ali Efendinin adı görülmemektedir. Bundan sonraki Sâlnamelerde de merhumun adına tesadüf edilmemektedir.

Büyük kurtarıcının babasının Selânik Evkaf Dairesinde hizmeti geçmiş olmasına göre tercümeihaline ait bazı malûmatın Selânik Evkaf Dairesine ait kayıtlardan elde edilebileceğini dikkate alarak bugün İstanbul'da Nuru Osmaniye mahzeninde bulunan Selânik Vakıflar İdaresine ait defterleri Vakıflar Umum Müdürü Bay Fahreddin Kiper'in delâletleriyle tetkik ettirdim. İstanbul Vakıflar Başdirektörlüğünün himmetile yapılan araştırmalar neticesinde evrak arasında Selânik Evkaf Kâtiplerinden Ali Efendiye ait yalnız iki vesikaya tesadüf edilmiştir. Birinci vesikada, Kesendire Kaymakamlığındaki vakıfların yoklamasını yapmağa memur edilmiş olan Selânik Evkaf Kâtiplerinden Ali Efendinin bu muvakkat memuriyeti esnasında Pazargâh Nahiyesi Evkaf Vekili Hüseyin Efendinin hesaplarını da görmeğe memur edilmiş olduğu yazılıdır. Bu vesikanın tarihi 10 nisan 1289 (30 nisan 1873) olduğuna göre merhum Ali Efendinin bu tarihte Evkaf Dairesinde kâtip olduğu anlaşılıyor.

İkinci vesika, Drama Sancağı Evkaf Muhasebecisi Behçet Beyin memuriyeti zamanına ait zimmet hesaplarını tetkik için Selânik Evkaf Kâtiplerinden Ali Efendiye verildiğini tesbit etmektedir. Bu vesikanın tarihi 13 birinciteşrin 1292 (25 birinciteşrin 1876) dir. Her iki vesikanın suretlerini ilâveler arasında neşre diyorum. (İlâve, No. 2, 3)

Mülga Evkaf Nezareti dosyaları arasında 1296 tarihinden 1311 tarihine kadar vilâyetlerle livaların evkaf dairelerinde istihdam edilmiş olan memurların hüviyetlerini hâvi olarak nezarete getirilmiş cetveller vardır. Bu cetveller arasında Selânik Evkaf

muhasebeciliğine ait olan cetvelde sandıkemini Ali Rıza Efendinin adına tesadüf edilmekte ise de bu zatın tayin tarihi, cetvelde mayıs 1311 olarak kaydedilmiş olmasına ve bu tarihte Ebedi Şefin babasının vefat etmiş olduğu muhakkak bulunmasına göre cetvelde adı geçen zatın, Selânik Evkaf kâtipliğinde bulunmuş olan Ali Efendiden başka bir zat olduğu anlaşılıyor. Ancak Selânik Evkaf muhasebeciliğine ait olan cetvelde 1296 dan 1311 tarihine kadar Selânik Evkaf idaresinde hizmet etmiş olan memurlar arasında Ali adlı bir zatın adına tesadüf edilmemektedir. Bundan merhum Ali Efendinin 1296 dan önce, belki de Rus muharebesini müteakıp Evkaf idaresinden çekildiği anlaşılmaktadır. Memleketimizde memurların sicillerinin tutulmasına ancak hicri 1297 de başlandığı için Ali Efendinin Evkaf dairesinde sicili yoktur.

Atatürk, yukarıya naklettiğimiz hatıralarında pederlerinin Rüşumatta memur olduğunu tesbit buyurmuşlardır. Sabık Kütahya Saylavı Bay Mehmet Somer'den öğrendiğime göre merhum Ali Efendi Katerin'de Papas Köprüsü Rüşumat muhafaza memurluğunda bulunmuştur. Ebedi Şefin Valideleri Bayan Zübeyde'nin merhum Ali Efendiden intikal eden ve iki mecdiye tutan maaşını Atatürk'ün İstanbulda tahsilde bulunması dolayısıyla kendisinin alıp Bayan Zübeyde'ye verdiğini Bay Mehmet Somer ifade etmektedir.

Merhum Ali Efendinin Evkaf Dairesinden çekildikten sonra rüşumata girdiği muhtemeldir. Ali Efendiyi tanıyanların yukarıya naklettiğimiz ifadelerine bakılırsa kendisinin kereste ticaretinde bulunduğu anlaşılıyor. Ancak merhumun kereste ticaareti ile iştiğalinin rüşumat memurluğundan evvel mi, sonra mı meselesini tahkika imkân bulamadım.

Selânik Asâkiri Milliyesi Taburunun Teşekkülü

1876 da beşinci Murat devrinda Sırbistanla muharebe başlayınca devletçe gönüllü asker yazılması da kararlaştırmıştı.

İstanbulda çıkan *İttihat* gazetesinin 29 haziran 1292 (11 temmuz 1876) tarihli ve 2 numaralı sayısında çıkan resmî bir ilânda «Sırp eşkiyası üzerine sevkolunmalarına ba arzuhal istida eden dersaadet ve bilâdı selâse ahalisinden ve taşrahılardan gönüllülerin tanzimi ahvali» için Şurayı devlet reisi Mithat Paşanın başkanlığı altında bir komisyon teşkil edildiği, bu komisyonun bir taraftan gönüllü yazacağı, bir taraftan da iâne topluyacağı bildiril-

miştir. Komisyon üyeleri arasında meşrutiyet devrinde Şeyhülislâm olan Sahip Bey ile maarif müsteşarı Ziya Beyin (meşhur Ziya Paşanın) adları da görülmektedir. O vakitler İstanbuldan asker alınmazdı. Bunun için hiç olmazsa İstanbuldan gönüllü asker çıkarılması isteniliyordu. Hergün İstanbul gazetelerinde ve bilhassa Ahmed Mithat Efendinin çıkardığı «*İttihad*» da halkı gönüllü yazılmağa teşvik eder yollu makaleler çıkıyordu. 24 temmuz 1876 tarihli gazetelerde çıkan resmî ilânda Asâkiri muavine olarak yazılacaklara devletçe elbise, silâh, mühimmat ve maaş verileceği bildiriliyordu.

Bu sırada Selânikte Asâkiri Milliye adı altında bir gönüllü taburu teşkil olunduğunu *İttihad* gazetesinin 1 ağustos 1876 tarihli nüshasında neşrolunan bir Selânik mektubundan öğreniyoruz: (ilâve No. 4).

Bu mektubta Selânikte evvelce 1500 kadar gönüllü askerinin Evrenoz zadelerden Selim Beyin kumandası altında Niş'e sovkolunduğu haber verildikten sonra Selânikten birtakımları ve ketebenin hemen ekserisi kendilerine millet askeri namı verilerek icap ederse mevakii harbiyeye dahi sevkolunmak üzere sabahları birer ikişer saat talim ile iştigal edilmeleri» arzusunda buldukları ve bu arzunun Valiye de bildirildiği yazılıyordu.

Bu sıralarda gerek İstanbulda gerek başka vilâyetlerde toplanan gönüllü askerlerine gazetelerde ve resmî yazılarda «Asâkiri muavine» adı verildiği halde «Millet Askeri» adına ilk defa Selânikte teşkil edilen bu gönüllü taburunda rastgeliyoruz.

İttihad gazetesinin 9 ağustos 1876 tarihli sayısında çıkan bir Selânik mektubunda, Selânikte Asâkiri Milliye taburunun teşkiline Babiâlıden izin verildiği ve 500 kadar martini Hanri tüfeğinin Seraskerlikten gönderileceği yazılmış ve herkesin talime başladığı ve asker elbisesi yaptırmakta olduğu bildirilmiştir (ilâve No. 5).

İttihad gazetesinin 29 ağustos 1876 tarihli sayısında Selânikte çıkan *Zeman* gazetesinden alarak verdiği habere göre (ilâve No. 6).

Millet askerine önce kışlada talime başlatılmış ise de kışlanın yaralı askerler için hastahane olarak kullanılması üzerine oranın şehir haricinde bulunması da dikkate alınarak talimler ıslâhhanede yapılmaya başlanmıştır. İstanbuldan 500 martini Hanri tüfeği gelmiş olduğundan Asâkiri Milliye Selânik sevk komisyonu reisi kaymakam Şükrü Bey hazır olduğu halde ıslahhanede tabur heyetine konulmuş, oradan Vardar kalesine gidilip tüfekler askere dağıtılmıştır.

İttihad gazetesinin 21 eylül 1876 tarihli sayısında çıkan 12 eylül 1876 tarihli bir Selânik mektubunda (ilâve No. 8) «bu asker mahza vatanın muhafazası için hamiyeti vataniyelrinin ilcasile tertip olunmuş ve devlet tarafından kendilerine mükemmel esliha itasile bir mahtanberi talime mübaşeret etmiş şucean ve dilâveranı vatandan ibarettir. Bunların müessisleri-ki gayret ve hamiyetle mevsuf zabitanadır-cümlesi eshabı haysiyet ve hamiyetten olup geceleri bir yerde tecemmu ederek askerliğin nazariyatını: tahsil ve muahharen sabahları neferata talim ile icrayı ameliyat etmektedirler» denilmektedir. mektupta askerin talimi hususunda redif kaymakamı Şükrü Beyin himmeti takdir olunduktan sonra taburun memleket içinde heybetle geçtikçe vatan düşmanlarının kahroldukları, zabitlerin cuma günü şehrin dışındaki millet bahçesinde askere ziyafet verdikleri, tabur halinde ziyafete giden askerlerin üzerine evlerden demet demet çiçekler atılarak alkışlandıkları bildirilmektedir. Aynı mektupta askerlerden bahsedilirken «bugüne kadar kesbeyledikleri meleke ve meharetləri hakikaten ve sahihen bir muallim askerden fark olunmiyacak derecede olduğundan bu veçhile sayü ikdam olunduğu halde yakında devletimizin en mümtaz ve şehbaz bir askeri olacaklarını herhangi zabıt görse söylemektedir» deniliyor.

İttihad gazetesinin 13 ikinciteşrin 1876 tarihli sayısında yine *Zeman* gazetesinden alarak yazdığı bir fıkrada Selânik Asâkiri Milliye birinci taburunun Selânikte Patronun çayırında toplanarak talim ettikleri bildirilmektedir,

Selânik Asâkiri Milliye Taburunun Talimatnamesi

İstanbulda çıkan *İstikbal* gazetesinin 6 eylül 1876 tarihli ve 175 sayılı nüshasile ondan sonraki 181 sayılı nüshasında Selânik Asâkiri Milliyesi için mahallince yapılan ve Babîaliden kabul edilen talimatnamenin bir sureti *Selânik* gazetesinden alınarak neşredilmiştir. (İlâve No. 7)

Bu talimatnameye göre Asâkiri Milliye muntazam asker heyetinde tertip olunacaktır. Asâkiri Milliye 18 den yukarı ve 60-tan aşağı yaşta olanlar yazılır. Kayıt işleri şimdilik hükümet daîresinde yapılır; millet askeri teşkilâtında her on nefere bir onbaşı, her iki onbaşıya bir çavuş ve her sekiz takıma bir yüzbaşı ve içlerinden mümkün olursa ikiye kadar mülâzim, birer başçavuşla birer bölük emini tayin olunmuştur. Dört bölükten sekiz bölüğe

kadar bir tabur sayılacaktır. Başlarında bir binbaşı ile sağ ve sol kolağaları bulunacaktır [1].

Asâkiri Milliye zabitanının «Bunu tesis ve teşkil eyleyen ve vücade gelmesine birinci derecede sayü gayret etmiş olanlardan ve hakikaten vatan ve milletini sever, erbabı haysiyet ve ehliyetten olması» düşünülerek müessislere aralarında ittifak ederek birbirlerini zabıt seçmeleri selâhiyeti verilmiştir. Talimatnamenin 10 uncu maddesine göre askerin vakitli vakitsiz hükûmetçe toplanması lâzım gelince kaleden üç top atılacak, top atılınca asâkiri milliyeye mensup olanlar elinde nekadar mühim işi olursa olsun hemen bırakarak tüfeğini eline ve palaskasını beline alıp hemen hükûmet konağına gitmeğe mecburdurlar. Talimatnamenin başka bir maddesinde askerlerin kendi kendilerine silâhla toplanmaları memnu olduğu tesbit edilmiştir.

Yeni yazılan neferlere haftada ikişer üçer gün sabahları talim ettirilecek, talimi lâyıkiyle öğrenenlere de talimi unutturmamak ve meleke ve meharetlerini arttırmak üzere haftada bir gün talim yaptırılacaktır.

Askerler, kabul edilmiş olan biçimde elbiseyi kendileri yapacaklardır. Daimî surette bu elbiseyi giymeğe de mezundurlar. Askerlerin silâhları devletçe temin olunacaktır. Talim vakitlerinden başka zamanlarda bu silâhların «çarşı ve pazar ve mecmâ nas olan mahallerde ve sokaklarda gezdirilmesi ve nümâyiş için şuna buna gösterilmesi» memnudur.

Selânik Asâkiri Milliye talimatnamesi buna benzer teşekküllerin talimatnamelerine esas oldu

İstanbulda çıkan *İttihad* gazetesi 29 Birinci Teşrin 1876 tarihli sayısında müstahfız askerleri hakkında sırf hususî mahiyeti haiz bir talimatname projesi neşretmiştir. Bu projede Selânik Asâkiri Milliyesi için yapılan talimatnamenin esas olarak alındığı anlaşılıyor. (İlâve, No. 29)

Süleyman paşa muhakemesi adlı eserde o sırada Serasker Redif paşanın millet askerî teşkilâtına dair Süleyman paşadan malûmat istemesi üzerine Süleyman paşanın «Fransız müstahfız

[1] Selânik Asâkiri Milliye taburunun gerek devlet salnamesinde gerek Selânik salnamesinde neşrolunan kadrosundan taburun mızıkâ bölümünden başka sekiz bölükten ve 570 neferden teşekkül ettiği anlaşılmaktadır.

milli nizamnamesini» terceme ettiği yazılıdır [1]. Aynı eserin zeylinde (Sahife 14) Süleyman paşanın terceme ettiği bu nizamnamenin baş tarafları neşrolunmuştur.

Selânikte Asâkiri Milliye teşkilinin içerde ve dışarda akısları

Selânikte Asâkiri Milliye taburunun teşekkülü, İstanbulda gönüllü asker yazılmasını teşvik eden gazetelere teşviklerini arttırmak için ehemmiyetli bir vesile oldu.

İttihad gazetesinin 26 Eylül 1876 tarihli sayısında gazete okuyucularından birinin «Eğer İstanbul ahali bu kayıtsızlıkta bulunmamış olsaydı taşralar dahi payitahta tebaiyet ederek şimdiye kadar her taraf şüceanından yüzbinlerce silâhşorlar talime başlarlar ve bu teşebbüsâtı şecianeleriyle düşmanların yüreğini titretirler idi» demesine karşı gazete tarafından yazılan cevapta: «Müstahfız askerini evvelâ payitaht teşkil edip te taşra ahalisini Dersaadete peyrev olması hususunda sahibi varaka pek büyük hata ediyor. Selânikte müstahfız taburlarının bir neferi İstanbula geldi. Gözümüzle gördük ki memleketlerinin millet askeri üniformasını giymiş bir şahbaz babayıgit idi. Sair vilâyetlerde dahi talimlere başlanılmış olduğunu haber alıyoruz. Gönüllü asker vermekte, ianei harbiyede, tensikat arzusunda velhasıl selâmeti milliyemizin esbabı esasiyesinde taşra halkı elhak evvel gidiyor. Okadar ileriye gitti ki payitaht bunlara tekaddüm değil tebaiyet bile etmeğe muvaffak olsa yine İstanbul evlâdını şanlı addedebilirdik» denilmiştir.

İttihad gazetesinin 1 Ağustos 1876 tarihli sayısında çıkan Selânik mektubundan (İlâve, No. 4) Selânikte Asâkiri muavine kaydına başlandıktan sonra gerek Selânikte, gerek Liva ve kazalarda «Başbozuklar hristiyanları öldürüyorlar, mallarını gasp ve kiliselerini tahkir ediyorlar» yolunda iftiralar intişar etmeğe başladı ise de bunların aslı olmadığı yazılmaktadır. Gönüllü askerlerin her tarafta yazılmağa başlanması bu gibi şayiaların ecnebi gazetelerinde de akisler uyandırmasına sebep olduğu anlaşılıyor. Bilhassa Rus gazeteleriyle *Temps*, *Nord* gibi gazetelerde bu şayiaların üzerine çıkan telaşlı makalelere *İttihad* gazetesi 38, 42, 49

[1] *Süleyman paşanın muhakemesi*, toplayan: Süleyman paşazade Sami. (Erkânharbiyei nümüye Onuncu şubesi neşriyatından 1928).

numaralı sayılarında cevap vermiştir. Bu neşriyattan *Naye fraye prese* gazetesinin Asâkiri muavine lehinde yazılar yazdığı anlaşılmaktadır.

Selânik Asâkiri Milliye Taburunun İstanbul'a Gidişi

İttihad gazetesinin 28 ikinci teşrin 1876 tarihli sayısında Selânik Asâkiri Milliye taburunun İstanbul'a gideceği Selânikte çıkan *Zeman* gazetesinden alınarak yazılmıştır. (İlave, No. 9) Vali, Asâkiri Milliye'nin İstanbul'a gitmek istediklerini Babıâliye yazmış, Babıâli de müsaade etmiştir.

Selânik Asâkiri Milleye Taburu, 22 Birinci kânun 1876 çarşamba günü *Orhaniye* zırhlısıyla Selânikten hareket etmiş, 8 Zilhicce 1293 (24 birinci kânun 1876) tarihinde pazar günü İstanbul'a gelmiştir. Bu tarih, Türkiyede ilk kanunu esasının ilanı gününün ertesine rast gelmektedir.

Tabur için İstanbul'da yapılan karşılama töreni

Taburun İstanbul'a gelişi mühim bir vaka teşkil etti. Taburun İstanbul'a varmasından bir gün önce *Basiret* gazetesinde çıkan bir fıkrada taburun İstanbul'a gelişinden bahsedilirken «Asâkiri merkume yalnız Selânik gayretmendani ahalisinden mürekkep olup elbise ve silâhları muntazam bulunduğu halde Dersaadete vücutları hakikaten cümlemizin mucibi fahrü süruru olacağından tâburu mezkûrun sirkeci iskelesine huruçlarında babı vâlayı seraskeriden bir tabur asâkiri muvazzafa ve bando mızıkâ istikbal edeceği mukarrerdir.» denildikten sonra «İstanbul halkının hüsnü suret ve nüvazişle istikbal eyliyeceklerinde şüphemiz yoktur.» diyerek Asâkiri Milliye taburuna önemli bir karşılama töreni yapılması lüzumuna işaret edilmiştir. (İlave No. 13).

25 Birincikânun 1876 tarihli İstanbul gazeteleri taburun İstanbul'a varışı ve parlak gösterilerle karşılanması hakkında izahatla doludur. Tabur, *Orhaniye* zırhlısından Sirkeci iskelesine çıkmış, bir tabur nizamiye askerile mızıkâ ve pek çok halk tarafından hararetle bir surette karşılanmış, Topkapı sarayı bahçesine gidilmiş, orada Seryaver Mehmet Paşa tarafından karşılanmış, daha

sonra tabur önde mızıkası olduğu halde Babiâliye gelmiş, Sadrazam Mithat Paşa ile Şeyhülislâm, Serasker ve nazırlar binek taşına kadar inerek taburu selâmlamışlardır. Tabur orada bir geçit resmi yaptıktan sonra önde mızıkası, yanlarında büyük bir halk kütlesi olduğu halde Bayazıtta Harbiye nezaretine gitmiş, *Darı Şürayı askerî* Reis vekili Hüsnü ve askerî mektepler nazırı Süleyman Başalar ile dairenin bütün erkânı tarafından karşılanmıştır. Tabur, bundan sonra Süleymaniye kışlasına götürülmüş, orada misafir edilmiştir.

İstanbul gazetelerinin tarifine göre Selânik Asâkiri Milliye taburu subaylarile neferleri kenarı yeşil şeritli lâcivert çuhadan elbise giymişlerdi. Elbiselerinin bir kolunda bir yarım ay içinde sırma ile «Asâkir», öbür kolunda «milliye» yazılı idi. Hepsi beyaz eldivenli idi. Sancakları beyaz ve yeşil zemin üzerine bir yarım ay resmi ile vatan kelimesini hâvi idi. (İlâve No. 14)

Asâkiri Milliye Taburu hakkında İstanbul gazetelerinin yazıları

Basiret gazetesi taburun «Kolağası ve yüzbaşı vesair zabitanı Selânik Hanedanzâdeleri olduğu gibi neferatının dahi ekseri kişi zade» olduğunu yazmıştır. (İlâve No. 14) Aynı gazete «Asâkiri merkume efradının herbiri vatanın muhafazasına hazırlanmış birer hamiyeti mücesseme olduğu nasıyei hallerinden anlaşılmakta olduktan başka zaten böyle gönüllü olarak asâkiri nizamiyeden farksız bir hale girdikleri asârı hamiyet ve vatanperverinin cümlei celilesinden olduğunda şüphe yoktur.» demektedir.

«*Vakit*» gazetesi de Selânik Asâkiri Milliyesinin İstanbula gelişi hakkında «Esbabı mefâhir» başlığı altında yazdığı bir yazıda «Osmanlılar için meydanda olan esbabı mefâhirin biri de ecdadı izamlarının bıraktıkları meâsırı hamiyettir. Bunlarla kitaplar olduğu halde mesaimizi vikayeî hukuka hasrile iktifa ederken bu sayı hamiyetkârâne asârından olarak zuhur eden mefâhir hamdolsun yekdiğerini müteakıp zuhur etmeğe başladı.

«Bir zamandanberi vatani umumimize teveccüh eden devahi umum Osmanlıları tehyiç etti. Hattâ Selânik halkının zekâ ve hamiyeti fitriyesi muktezasınca hareketi icabetmekle geçenlerde hamiyetkârânı ahaliden ve mütehayyizânı memurinden mürekkep asâkiri milliye tertip olunduğunu sâmiai şükran ile işiderek iftihar etmekte idik. Bu kere dahi maatteşekkür ilânı fahrederiz ki

bu hamiyetkârânın bir taburu dün vapuru mahsusla Dersaadete gelerek müşahedei didarı hamiyet ve intizamlarile cümlemizi dilşad ettiler.» dedikten sonra «maksatları muhafazai vatandan ibaret ve bu da eseri hamiyet olmakla lâıyk oldukları takdiri lisanı vatandan olarak intizamlarına gelince yalnız bizce değil umum Avrupa matbuatı lisanında dair olmakla bu baptaki fahir ve meserretimiz nekadar ise, bu suret yani bihakkın heyecana gelen efkârı umumiye Erzurum, Kürdistan vesair cihetlerle Tuna, Edirne ve Rumelinin sair taraflarında Asâkiri Milliyemizi icap ederek asârı dahi görünmeğe başlayıp Selânik hamiyetkârânı ahalisinin işbu tariki saadette umuma rehnumayı selâmet olduklarına istinat eden memnuniyet ve mahmedetimiz dahi o nisbettedir. Binaenaleyh yaşasın Osmanlılar!» demektedir. (İlâve No. 10)

Asâkiri Milliye taburu İstanbula gelişinden iki gün sonra bayram alayında, daha sonra cuma selâmlığında bulunmuştur.

İstanbulda Güllü Agobun idaresi altındaki tiyatronun o günlerde bastırıldığı ilânlarda Selânik Asâkiri Milliye taburunun tiyatroya davetli bulunduğu yazılması üzerine nöbetçi zabiti tarafından gönderilip *Basiret* gazetesinin 31 Birincikânun 1876 tarihli sayısında çıkan bir yazıda böyle bir davetin aslı olmadığı, taburun tiyatro idaresinden davet için de bir iltimasta bulunmadığı tasrih edilmiştir. (İlâve No. 17)

Selânik İngiliz Konsolosu Mr. Blont, Asâkiri Milliye taburunun bulunduğu Süleymaniye kışlasına gelerek tabur subaylarile neferlerine bir vizita vermiştir. Bu münasebetle tabur erkânı tarafından *Basiret* gazetesine gönderilen bir yazıda konsolosun, taburun ilk teşekkül ettiği sırada hakkında çıkan zararlı şayiaları reddetmek için çalıştığı bildirilerek kendisine teşekkür edilmektedir. (İlâve No. 18).

Selânik Asâkiri Milliye Taburu bu yoldaki teşekküllere örnek oluyor.

Selânikte Asâkiri Milliye'nin teşekkülü başka vilâyetlerde bu nevi taburlar teşkiline örnek olduğu gibi İstanbulda da Asâkiri Milliye teşkili için önemli bir adım olmuştur.

İttihad gazetesinin 9 Zilhicce 1293 (25 Birincikânun 1876) tarihli ve 110 numaralı sayısında Selânik Asâkiri Milliye taburunun İstanbula gelişinden bahsederken «Vüruduna intizar edilen Selânik taburu geldi. Üzerlerinde (Vatan) ismi mukaddesi yazılı

olan bayraklarını temevvüç ettirerek Babîâli caddesinden geçti. Derecei intizamlarını görenler hayrette kaldılar. Gayreti milliye erbabı galeyana hamiyetle ağlamak derecesine geldiler.» dedikten sonra «Biz Asâkiri Milliye teşkili lüzumunu ilân ettik. Teşvikatı lâzımede zannederiz ki kusur etmedik. Fakat teessüf eyleriz ki İstanbullular bu daveti kahramanane icabete hazır oldukları halde bazı efkârı batıla bunu şimdiye kadar tehir ettirdi. Şimdi teşvikatın ciheti filiyesine dahi mubaşeret ediyoruz. Hükmü zaman bize bu lüzumu gösteriyor. Mesâili hâzırının bir muharebeye müncer olup olmayacağını düşünmek sırf hissi askeriden münbais olan şu bentte asla lâzım gelmez.

«Askerliğin birinci şartı zimamı ihtiyar ve inkıyadı devletin eline teslim etmektir. Ne zaman lüzum görürse istihdam eyler. İşte biz bu hisle kendi kendimizi millet askeri ettik. Birkaç güne kadar yüz mevcutlu bir bölük suretini alınca *Babı Valâyı Seraskeriye* bilmüraca bize askerlik terbiye ve talimini öğretecek bir murallim istiyeceğiz. Cemiyetimize dehaletin birinci şartı üniforma akçasını gerek defaten gerek mukassaten vermektir. Silâh hususunda devlet sair emsalimize ne muamele ederse bizim hakkımızda dahi o muameleyi eder.

«İşte meydanı hamiyet! Yüz ağartmak isteyenler *İttihad* matbaasına gelerek Müdür Kâzım Beye ismini kaydettirirler ve üniforma için teslim edecekleri akçeyi dahi ona teslim ederek makbuz senedini alırlar. Bu hizmeti celileyi kabul eden erbabı hamiyetin esamisini gazetemiz de maalfitihâr ilân edecektir.» Demiş ve 28 kişinin adını yazmıştır. Bunlar arasında meşhur muharrir Ahmet Mithat, kardeşi Cevdet, Sami Paşa zade Sezaî, *Sabah* başmuharriri Ş. Sami ile *İttihad* gazetesi muharrir, mürettip ve hademelerinin adı vardır.

Sabah gazetesi de 9 zilhicce 1293 (25 birincikânun 1876) tarihli sayısında Selânik Asâkiri Milliye taburunun İstanbula gelişini yazarken «Selânik Millet askerinden bir tabur dün buraya gelerek Sirkeci iskelesinden iki bando muzika ve bir bölük askerle bilistikbal Babı seraskeriye gitmişlerdir. Asâkiri mezkûrenin cismü vecihlerinden belli olan kahramanlıktan başka gerek talim ve tavrı hareketçe gerek kıyafetçe olan intizamını görenleri hayrette bırakmakla, baisi şevk olarak, buraca dahi kuvvede olan millet askeri teşkilinin fiile ihracını tesria sebep olacağında şüphe yoktur» demiştir. *Sabah* gazetesi ertesi günkü sayısında «dünkü nüshamızda Selânik Millet askerini numune tutarak, payitahtta dahi

vatan muhafazası için böyle bir fırkanın teşkili arzu ve ümidini beyan etmiştik.

Akşam üstü *İttihad* heyeti tahririye ve idaresile görüştüğümüzde zaten bu fikri iptida meydana koyarak, kaleme bu emri hayra hizmet etmiş olan Mithat Efendinin, bu silki celile dahil olmak ve bu hizmeti müftehirede bulunmak istiyen evlâdı vatani kaydetmek üzere bir defter açılmasile, «*İttihad*» heyetinden başka hayli erbabı hamiyetin yazılmakta olduğunu görerek biz dahi kemali memnuniyet ve iftiharla ismimizi kaydettirdik» dedikten sonra «Vilâyat ahali her sınıf askerlerimizi terkip ettikten ve binlerle gönüllü çıkardıktan sonra Asâkiri Milliye teşkiline dahi teşebbüsle, Selâniğe bilimsal, asker vilâyatta mükemmel alaylar teşkil etmekte olduğu halde, şimdiki halde vatani muhafaza uğrunda edilecek her hizmetten müstesna olan payitaht ahalisini bu hizmeti yapmağa çağırmıştır.

Vakit gazetesi de 11 zilhicce 1293 (27 birincikânun 1876 tarihli sayısında yazdığı bir fıkrada :

« Bir zamandanberi vatani umumimize göz diken husemanın men'i tecavüzatı için silâh altında bulunan asâkiri muntazamadan başka sair hamiyetkârani vatanın dahi gönüllü suretile silâhı ellerine alarak muhafazayı vatan vazifesini ifaya müsaraatleri heyecan eden efkâarı umumiyenin cümlei âsarından olduğunu Selânik Asâkiri Milliyesile Rumeli ve Anadolu taraflarında taraf taraf yazılan Asâkiri Milliye dahi teyit eder. Bu meylân, saadeti umumiyemiz için şayestei şükrü mahmedet olduğu halde bu kere *İttihad* matbaasında dahi böyle defteri hamiyet açılıp birtakım erbabı hamiyet namlarını kaydettirmiştir. Emniyeti istikbali müstelzim olan bu yolda intibah memnuniyeti umumiyenin tezayüdünü mucip olacağından vatan namına takdir ile tebriki muvaffakiyetlerini vezaifi hayırhahiden biliriz» demiştir.

İttihad gazetesi daha sonraki sayılarında müstahfız askeri yazılmak istiyenlerin listesini neşre devam etmiştir. 13 zilhicce 1293 (29 birincikânun 1876) tarihli sayısında «100 nefer tarafından Ahmet Mithat» imzasile Seraskerlik makamına verilmiş bir dilekçenin suretini de yazmıştır. Bu dilekçede «Milletimizde askerlik hissi mukaddesinin umumiyetine dair söz söylemeği mucibi tasti addeyerek yalnız vilâyatı şahanenin bazılarında görülen emsaline imtisalen bizim de millet askeri yani şehrimizin muhafızı olmak hakkındaki» istekleri bildirilmekte ve kendilerine bir zabıt muallim tayin

edilmesi rica edilmektedir. Aynı sayıda müstahfız askerlerinin ne demek olduğu hakkında okuyuculara malûmat verilmektedir.

Selânik Asâkiri Milliyesinin İstanbula gelişi, bir müddet önce İstanbulda Maarif Müsteşarı Ziya Beyin (meşhur Ziya Paşanın) başkanlığı altında kurulmuş ve Bayazıtta askeri misafirhanede çalışmakta bulunmuş olan *Hediyeî Askeriye Cemiyetinin* «*Asâkiri Milliye Cemiyeti*» adı altında İstanbulda Asâkiri Milliye teşkilâtı yapmasına da sebep oldu. Filhakika Selânik Asâkiri Milliye taburunun İstanbula gelişinin dördüncü günü yani 28 birincikânun 1876 tarihli İstanbul gazetelerinde Asâkiri Milliye Cemiyetinin çıkan bir beyannamesinde cemiyet halkı millet askeri olarak yazılmağa çağırılmış ve cemiyetin bu işlerle meşgul olacağını bildirmişti. Aynı beyannamede Maarif Müsteşarı Ziya Beyin adı, Asâkiri Milliye Cemiyeti Nazırı umumisi olarak ilân edilmektedir. Bu beyannamede adları yazılan âzalar arasında Namık Kemal ile Midhat Paşa damadı Vefik Beyin adları da görülmektedir.

Asâkiri Milliye teşkilâtının Sultan Hamidi kuşkulandırması

Asâkiri Milliye Cemiyetini kuran *Hediyeî Askeriye Cemiyetine* Süleyman Paşanın arasına gitmesi ve Asâkiri Milliye Cemiyetini kuranlar arasında Ziya ve Namık Kemal Beylerle Midhat Paşanın damadının bulunması ve bilhassa cemiyetin adında «*Millî*» sıfatının bulunması Abdülhamidi çok kuşkulandırmıştı. Cemiyetin kuruluşu hakkında gazetelerde beyanname çıkmasından birgün sonra Sadri-âzam Midhat Paşaya hitaben Mabeyn başkâtibi Sait Beye yazdığı 12 zilhicce 1293 (29 birincikânun 1876) tarihli tezkerede «İstanbulda dahi Asâkiri Milliye tertibi mukarrer olup Hediyeî Askeriye Cemiyeti bu işe ait teşebbüsât ve muamelâtı deruhte ettiği ve nezareti umumiyesi Ziya Beyde olacağı *Vakit* gazetesinin bugünkü nüshasında manzuru âli buyurulmuştur.

Millet askeri gibi vatanperverliğe delâlet eden şeyler nezdi hü-mâyunlarında nazarı takdir ile görülecek mesâiden ise de merkezce bunun mevkie kabule konulmasında faidei tâmme olup olmadığı evvelâ müvâzene olunup lüzum ve muhasenatında fikirler ittihad ettiği halde iradei seniyeye müracaat olunmakla beraber bu sınıfa iltihak arzusunda bulunanların kabul ve tahriri ve bunların indel-lüzum silâh altına daveti ve talimleri Babı Seraskeriye ait olmak lâzımegeleceğine göre cemiyeti mezkûrenin bir gûna kararı resmiye

ve iradeye müstenit olmayarak buna teşebbüs eylemesi münasip olamayacağından zikrolunan cemiyetin bu işten derhal kat'ı müdahalesiyle beraber asâkiri milliye tertibi maddesinin ve muamelâtı nizamiye ve sairesinin beynelvükelâ bil'etraf tezekkürüyle icraatının tahsili iradei seniyyeye tâliki ve bu maddenin berveçhi muharrer ittihaz olunacak karara muallâk olduğunun ve cemiyeti müteşekkilenin müdahalesi resmen memnu olduğunun dahi yarın evrakı havadisle ilânı emrû fermanı humayunu cenabı padişahi iktizasındandır.» [1] denilmektedir.

Bu tezkere üzerine Asâkiri Milliye Cemiyetinin feshedildiği hakkında gazetelerde resmi bir ilân çıkmamış ise de irade tarihinden dört gün sonra *Sabah* gazetesinin 16 zilhicce 1293 (2 ikinci kânun 1877) tarihli sayısında havadis sırasında «Asâkiri Milliye silkine dahil olmak isteyenleri kaydetmek üzere Sultan Bayazıt-taki misafirhanede bir cemiyet teşkil olunduğunu yazmıştık. Ancak Asâkiri mezkûrenin kaydiyle nizam ve idarelerine babı seraskeri tarafından bakılacağı münasebetiyle, cemiyete hacet kalmayıp, hallolunmuştur.» fıkrası yazılmıştır.

Abdülhamidin Asâkiri Milliye cemiyetinin feshi hakkındaki iradesinden iki gün sonra gazetelerde umum mekâtibi askeriye nazırı Süleyman paşanın müşirlikle Hersek ciheti kumandanlığına, üç gün sonra da Maarif müsteşarı Ziya Beyin vezaretle Suriye valiliğine tayini ilân olunmuştur.

Öte taraftan Vakit gazetesi, 15 Zilhicce 1293 (1 İkinci kânun 1877) tarihli sayısında Asâkiri Milliye yazılması için İstanbulda dört mevki tayin olduğu gazeteye bildirildiğinden bahsile «Muahharen alınan malûmata nazaran bunlar müfterrik ve gayri muntazam surette yazılmayıp bir dairei mahsusada ve bir nizam tahtında tahriri münasip görüldüğünden ve bunun için *Babı Valâyı Seraskeride* bir komisyonu mahsus dahi teşekkül ettiğinden istek edenler oraya müracaat edeceklermiş. Asâkiri Milliye hakkında tanzimi lâzım gelen nizamname derdest bulunmakla kariben neşrû ilân olunacaktır.» yolunda bir fıkra yazmıştır.

İstanbulda Asâkiri Milliye yazılması padişahın arzusuna uymadığı İstanbulda duyulmuş olacak ki *İttihad* gazetesi 16 zilhicce 1293 (2 ikinci kânun 1877) tarihli sayısında «Asâkiri mustahfızai milliye» başlığı altında yazdığı bir fıkrada bu şayiaları tekzibe lüzum görerek «Efvahta bazı rivayet geziyor ki Asâkiri Milliye

[1] *Midhat Paşanın Hayatı siyasiyesi, Hidemâtı, Şehadeti*, Ali Haydar Midhat (Kahire, 1322) sa. 225-226.

teşekkülüne müsaade edilmek istenilmediğinden ibarettir. Bu yalandır. Bazı hayırhahanı vatan asâkiri mezkûrenin emri tesisinde kemalile yol ve erkân üzere hareket etmemiş olduklarından *Babı Seraskerice* talep edilen şey bu keyfiyetin bir nizam ve intizam tahtında cereyan ettirmektir. «Dedikten sonra asâkiri milliye yazılacakların nereye başvuracaklarını izah etmiştir. Aynı gazete iki gün sonra, aynı meseleyi ele alarak «İstanbuldan asâkir ahzı» başlığı altında «Asâkiri milliye teşekkülüne müsaade olunmadığı hakkında zuhur eden tevatür boştur. Keyfiyeti ahiren mahailinden tahkik eyledik. İşte hakikat şudur:

«Ahiren neşrolunan kanunu esasî üzerine icrası vadolunan ıslahat asla gecikmemek lâzım geleceğinden ve kanunu mezkûr iktizasınca Dersaadetin sair memaliki şahaneden hiçbir farkı olmayacağından burada evvel be evvel kur'ai şar'inin çekilmesine mübaşeret olunacaktır.

«Şu halde işe başlanıldığı gibi Asâkiri Milliye tahririnde devam edilecek olsa müstahakkı kur'a olanlardan ve yahut redife intikali lâzım gelenlerden birçok efradın dahi yazılması lâzım gelip bu yolsuzluk vuku bulmaması için evvleminde *Istanbul* muayene ve tetkik ve kur'a ve redif erbabı tefrik edildikten sonra asâkiri mustahfıza dahi *Babı Seraskerice* bir intizamı matlup dahilinde teşkil buyrulacaktır. «diye bir fıkra yazmıştır. *Vakit* gazetesi de bu şayiaları tekzip etmek üzere 5 ikinci kânun 1877 tarihli sayısında yazdığı bir fıkrada, Asâkiri milliyenin seraskar kapısında yazılacağı hakkında önce yazmış olduğu haberden bahsederek: «....İşin kakikatinden gâfil bazı havadis meraklıları bu icranın sebebini gûya asâkiri milliyenin tahriri hilâfı rızayı Hazreti Padişahi olduğuna atf ile neşri erâcif etmekte oldukları bir kaç gündenberi işitilmekte olduğundan ve Cenâbı Hak ömrü şevket ve ikbalini rûz ezfûn buyursun Pâdişahi milletperver efendimiz hazretlerinin meymenet bahşı vuku olan cülûsu humayunları günündenberi terakkiyatı milkü millet hakkında anbean ibraz buyurmakta oldukları himematı celile asarı ulviyesile müsbet olup şu mesele- nin ehemmiyeti ise herkesçe müsellemler bulunduğundan keyfiyet iktiza eden mahali mevsukadan ledettahkik bu havadisın külliye- n aslı olmayıp sırf erâcif olduğunu» yazmıştır. Halbuki Abdülhamidin Asâkiri Milliye teşkilâtının devamına müsaade etmediği muhakkaktır.

İstanbulda Asâkiri Milliye kurulmasının Abdülhamidi kuşku- landırması üzerine Selânik Asâkiri Milliye taburunun İstanbulda

fazla kalması uygun görülmiyerek İstanbula geldiğinin onuncu günü, 3 İkincikânun 1877 de *Vasıtai Ticaret* vapuru ile Selâniğe geri gönderilmiştir. *İttihad* gazetesi 2 İkincikânun 1877 tarihli sayısında “Bir iki haftadanberi şehrimizde bulunup vücudu mu-barekelerile vatandaşlarımızın uyûnu mefharetlerini tezyin eylemiş olan Selânik Asâkiri Milliyesinin memleketlerine müteveccihen bugün Dersaadetten hareket edeceklerini maatteessüf haber aldık,, şeklinde taburun İstanbuldan ayrılacağını haber vermiştir. Taburun İstanbuldan hareketinden bir gün sonra çıkan İstanbul gazeteleri bir gün önce taburun ayrılışında yapılan tören hakkında izahat vermişlerdir. (İlâve No. 22) Selânik Asâkiri Milliye taburu, 2 İkincikânun 1877 de Harbiye dairesinin önünde Seraskerin ve Serdarı ekrem Abdülkerim Paşa ile *Dârı Şûrayı Askerî* ve başka erkânın ve binlerce halk kütlesinin önünde talimler yaptıktan sonra Serasker ve Serdarı ekrem tarafından takdir olunmuş ve tabura sırma işlemeli bir sancak armağan edilmiştir. Bunun üzerine tabur tarafından bir geçit resmi yapıldıktan sonra *Divanyolu* caddesile *Soğuk Çeşme* kapısından *Babı Âliye* gidilmiştir. Sadrazam Midhat Paşa arz odası penceresinden taburu seyretmiş ve Tayyar Paşa vasıtasile kendilerini taltif etmiştir. Tabur, bundan sonra Sirkeciye inerek *Vasıtai Ticaret* vapuru ile Selâniğe hareket etmiştir.

Selânik Asâkiri Milliye taburunun teşekkülüne devletçe ne-kadar önem verildiğinin bir delili de İstanbulda çıkan Devlet salnamesinde devletin hiçbir taburunun kadrosu neşrolunmadığı halde salnamenin 1294 (1877) yılına mahsus sayısında Selânik vilâyeti sırasında «Selânik Vilâyeti Asâkiri Milliye taburunun za-bitan ve neferatı» başlığı altında zabitlerin listesi neşredilmiş olmasıdır. (İlâve No. 28) [1] Aynı yılın Selânik Vilâyeti Salnamesi de ufak değişikliklerle aynı listeyi neşretmiştir. [2]

* * *

Bugün biliyoruz ki devletin buhranlı bir zamanında vatani müdafaa için Selânikte toplanan ve memleketin her tarafında bir ilgi ve saygı havasile kuşatılmış olan millet askerini vücade getirenler arasında Türkün büyük kurtarıcısı Atatürkün asıl babası da vardı. İstanbulda Selânik millet askerini içten gelen bir

[1] 1294 Salnamesi, sahife 437 - 440.

[2] 1294 Selânik Vilâyeti Salnamesi, sahife 122 - 123.

sevgi ve sevinç ile alkışlayan halk, bir gün gelip memleketi ve Türklüğü kurtarmak şerefının bu askere subay olan bir Türk kahramanının beş altı yıl sonra doğacak asil ve yüce oğluna mukadder olduğunu o zaman sezmiş miydi? O günlerde memleketin münevverleri, Abdülhamidin, milleti oyalamak ve aldatmak için, binbir tereddüitten sonra ilânına razı olduğu *kanunu esasiden* çok ümide düşmüşlerdi. Halbuki Abdülhamid, bir elile verdiği *kanunu esasiyi* öbür elile yok hükmüne koydu. Ve çok geçmeden, büyük vatanperver Namık Kemal'in :

Bünyanı mülke verdi hakkile indirası
Abdülhamid Hanın kanunu bi esası !

Beytinde işaret ettiği gibi, vatanını sevenleri acı bir hayal sukutuna uğrattı. Bununla bir kere daha sabit oldu ki Türkiyeyi ve Türklüğü, padişahların ihsan diye verip üç gün sonra paçavraya çevirdikleri *kanunu esasileri* değil, Türk milletinin içinden doğarak ulusal ülküleri tahakkuk ettirecek, sarsılmaz bir irade ve karakterde olan yüksek bir varlık kurtarabilir. Türk milleti, böyle en yüksek bir kurtarıcıyı Atatürkün yüce varlığında buldu. Ve tarihin en şerefli ve en önemli mevkiine onun yaratıcı ve başarılı elile yükseldi.

*
* *

Abdülhamit, İstanbulda millet askeri teşkilini geri bıraktırmış ise de Ruslarla başlayan muharebede gittikçe fazla askere ihtiyaç görülmesi bu meseleyi önemle ele almağa devleti mecbur etmiştir. *Kanunu esasinin* ilânına kadar İstanbuldan asker alınmıyordu. Bu kanunun ilânından sonra hem İstanbuldan asker alınması, hem de askerliğin müslüman olmıyan unsurlara dahi teşmili meselesi ortaya atıldı. İlk *meb'usan meclisi* de bunları uygun bulmuştu. Ancak patrikhaneler, müslüman olmıyan unsurlardan asker alınmasını istemiyorlardı. Devlet te harp gaileleri arasında bunları ürkütmek istemedi. İstanbulda müslüman unsurların kur'a ile asker alınması düşünüldü. Fakat kur'a ile asker alınması için mükemmel bir nüfus sayımına ihtiyaç olduğu, buna da zamanın müsait olmadığı ileri sürülüyordu. Bir aralık Abdülhamit *Sancağı Şerifi* çıkararak İstanbul ve civarındaki müslüman unsurunu *cihada* davet etmek istedi. Sonra bundan caydı. Nihayet kendi adına bir sancak açılarak asker toplanmasına karar verildi. (İlâve No. 26) Bu yolda İstanbulda toplanacak askerlerden kurulacak taburlara «*Mevkibi humayun*

taburları» denilmesi kararlaştı. *Mevkibi humayun taburları* teşkili hakkındaki kararname 27 Recep 1294 (7 Ağustos 1877) tarihli *Takvimi Vekayi* de neşrolundu. (İlâve No. 23)

Bu kararnameye göre İstanbul, onsekiz daireye ayrıldı, her dairede asker toplamak için komisyonlar kuruldu. Komisyonlar 20 ile 40 arasındaki yaşlarda bulunanlardan vücutleri askerliğe elverişli olanları seçeceklerdi. Ahmet Midhat Efendi, *Üssü İnkılâp* adlı eserinin ikinci cildinde İstanbulda bu yolda toplanan askerle 23 tabur teşkil edildiğini yazıyor. [1]

Bazıları İstanbulda kurulması kararlaştıran *Mevkibi humayun taburlarının* Avrupada *garde nationale* denilen milli teşekküllere benzediğini ileri sürmüş, bu da Abdülhamidi ürkütmüş olacak ki devletin resmî gazetesi olan *Takvimi Vakayi* kararnamenin neşrinden iki gün sonra 9 Ağustos 1877 tarihli sayısında yazdığı bir fıkrada «*Mevkibi humayun taburlarını»* Avrupanın *garde natiolane* denilen askerlerine kıyas etmek icap etmeyip «*Mevkibi humayun»* lâfzı bizce ıstılahatı tarihiyede bulunarak hükmü ise zatı kudsiyet sıfatı hazreti padişahının maiyyeti mahsusai mülûkânelerinde bulunan orduyu mahsus demek olduğu münasebetile bu heyeti celilei askeriyyeye işbu ıstılahı tarihinin delâlet eylediği hükmile nazar eylemek evlâ ve aslahtır» demiştir.

17 Recep 1294 (27 Temmuz 1877) tarihinde mabeyn başkâtibi Sait imzasile sadarete gönderilen bir tezkerede « sair memleketlerde gönüllü askeri iki kısım olup anın biri bizde olan asâkiri muavinedir ki seyyar ve muharebe zuhurunda mevkiî harbe memur olur. Diğer kısmı asâkiri milliyedir ki vakti harpte darülharbe gidecek asâkiri muntazamanın yerine geçerek asayiş ve inzibatı memleketi muhafaza ederler.» [2] dedikten sonra vilâyetlerde bu ikinci kısma benzer Asâkiri Milliye teşkilâtı yapılmasının düşünülmeye emrediliyordu. [3] (İlâve No. 27) *Takvimi Vekayi*'in 9 Şaban 1294 (19 Ağustos 1877) tarihli nüshasında neşrolunan bir resmî ilândan bu teşkilâtın tatbikatına başlanıldığını görüyoruz. Bu ilânda «efradı ahaliden hizmeti nizamiyelerini bedelen ifa ederek veya isimlerine kur'a isabet etmiyerek henüz rediflik sınıfına dahi geçmemiş bulunanlar veya redif ve müstahfız silkine dahil olup ta silâh altına davet olunmıyanlar veya henüz esnanı askeri-

[1] Üssü İnkılâp, Ahmed Midhat - İkinci kısım, sahife 141.

[2] Midhat Paşa Tunada vali iken 1877 de müslümanlarla hiristiyanelardan mürekkep böyle bir millis asker teşkilâtı vücade getirmişti.

[3] Zübdetülhakayik, Ahmed Midhat, sahife 476-478

yeye vasil olmamış bulunanlar veyahut müstahfızlık müddetinin nihayeti olan 40 yaşını ikmal eyliyenler Asâkiri Milliye sınıfına dahil olmak salâhiyetini haiz bulunmaları ve bunlardan teşekkül edecek olan Asâkiri Milliye'nin iki sınıfa taksimi ile bir sınıfı devletin kuvvei muharebei askeriyesine fiilen muavenet eylemek üzere «*Asâkiri Muavine-i Milliye*» namile mevakii harbiyeye sevkedilerek diğer sınıfı ise sırf «*Asâkiri Milliye*» ismile kendi memleketlerinin emri muhafazasında istihdam olunmaları yazılmıştır. Bu ilânda sözü geçen Asâkiri Milliye teşkilâtı yalnız vilâyetlere mahsustu. İstanbuldaki teşkilât yine *Mevkibi humayun taburları* adını taşıyordu. Gerek İstanbuldaki *Mevkibi humayun* gerek vilâyetlerdeki *Asâkiri Milliye* teşkilâtı iki aydan fazla sürmedi «*Asâkiri Milliye*» tâbiri Abdülhamidin sınırlarına dokunuyordu. Bunu değiştirmek istedi. İstanbuldaki *Mevkibi humayun tabur* ile vilâyetlerdeki Asâkiri Milliye'nin «*Asâkiri Mülkiye*» adı altında yeni bir teşekkül altında toplanmasını emretti. Abdülhamid bu yeni teşekkülü gösterişli bir törenle ilân etti. 16 İkinciteşrin 1877 de bizzat Harbiye Nezaretinin karşısında Bayazıt meydanına bakan köşke geldi. Orada *Asâkiri Mülkiye* taburlarına yeni bir sancak verdi ve mabeyn feriki Sait Paşaya kendi adına bir nutuk irat ettirdi. (İlâve No. 24)

«*Takvimi Vekayi*» in 14 Zilkade 1294 (20 İkinciteşrin 1877) tarihli sayısında «*Asâkiri Mülkiye nizamnamesi*» ni neşretti. (İlâve No. 25) Bu yeni karar üzerine birçok vilâyetlerde *Asâkiri Mülkiye* teşkiline başlanmıştı. Edirne Valisi Ahmet Vefik Paşa kendi vilâyeti dahilinde bu yolda taburlar teşkil edildiğini sadarete bildirmek için yazdığı 29 Ağustos 1293 (10 Eylül 1877) tarihli telgrafta teşkil edilen askerler için *Asâkiri Belediye* tabirini kullanmıştır.. [1] «*Takvimi Vekayi*» in 20 Zilkade 1294 (26 İkinciteşrin 1877) tarihli sayısında Asâkiri mülkiye hakkında sadareten vilâyetlere yazılmış olan bir tamimde Asâkiri Mülkiye teşkilinin ehemmiyeti hakkında izahat verilmekte ve bu tamim ile birlikte Asâkiri Mülkiye nizamnamesile nutkun sureti gönderilmektedir.

Bu tamimin bir yerinde “. Müsavatı tamme kaidei âdilesince sunûfu tebeai osmâniyenin hukuk ve vazaifi müsavî ve o cihetle vatani umuminin muhafazai emri asayiş vazifesinde her sınıf ahali müşterek olmasile zikrolunan Asâkiri Mülkiye silkine duhul istihkakının tebeai gayri müslime-i osmaniyeye dahi şumulü mukarrer bulunduğundan vilâyetlerce işe bu noktadan da bakılması, emredilmiş ve sonunda bundan böyle “Asâkiri

[1] «*Takvimi Vekayi*» in 4 Ramazan 1294 (12 Eylül 1877) tarihli sayı 131.

Milliye ve muavine tabirlerinin terkile bu yolda mürettep ve müstahdem olan heyeti askeriye'nin Asâkiri Mülkiye namile yadolanması,, irade iktizasından olduğu bildirilmiştir.

Bir müddet önce Sırpılarla muharebe açılırken her taraftan gönüllü asker yazıldığı sıralarda müslüman olmıyan unsurlardan da gönüllü yazıldığı, bu unsurlar tarafından gönüllü yazılmak için sadarete dilekçeler verildiği hakkında o zaman çıkan gazetelerde bazı fıkralara rastgeliniyor. Bu cereyanı Ahmed Midhat Efendinin çıkardığı «İttihad» gazetesi bilhassa teşvik etmiştir. Gazetenin 1 Temmuz 1292 (13 Temmuz 1876) tarihli sayısında rumların, ermenilerin gönüllü yazıldığından bahisle yazılan uzun bir makaleye «İttihadı Osmanî fiilen ortaya çıkıyor» başlığı konmuştur. Gazetenin 7 Temmuz 1292 (19 Temmuz 1876) tarihli sayısında bir rum tarafından yazılmış diye neşrolunan bir makalede rumların gönüllü yazılmasına büyük bir ehemmiyet verilmektedir. *İttihad*'ın aynı sayısında «İttihadın alâmeti bâhiresi» başlığı altında yazılan bir fıkrada 50-60 kişiden mürekkep bir gönüllü bölümünün Babîâli caddesinden geçerken bayrağının üzerinde bir yıldızla bir hac görüldüğünden bahisedildikten sonra, «Avrupa böyle ay yıldız ile istavrozun Osmanlı bayrağı üzerinde birleşeceğini bu asırda muhal ender muhal addetmekte bulunduğunu haber verirsek inanır mısınız? *Meselei Şarkıye* denilen azim ve cesim politika binasının mebnâ ileyhi olan üslerden birisi dahi bu olduğunu söylersek istiğrap eder misiniz? Avrupanın bugün yarın birbirini boğazlamağa kıyam edeceği itikat ve intizarında bulunan iki büyük halktan birisinin siyaseten ve diğerinin dinen takdis eylediği iki alâmeti farikanın bir bayrakta içtimana imkân mı verilir? Fakat kim ihtimal vermezse vermesin, biz ihtimal veririz, verdik. Bütün âlemle beraber bu bayrağın olsuretle temevvüç ettiğini gördük. İşte bu ittihadı osmaninin bayrağıdır. Ve bu bayrak bir taassubu hunrizanenin aleyhimize açtığı şakavet bayrakları karşısında temevvüç ettikçe bedhahân, kemali ıstıraplarından kıvrınacaklar ve o bayrak altında bulunan osmanlı hıristiyan cengâverleri ittihat gayretini güdenlerin virdi zebanları olmuş bulunan «Yaşasın Osmanlılık; Yaşasın İttihat zemzemesini göklere çıkaracaklardır.» denilmiştir.

İttihad'ın 8 Temmuz 1292 (20 Temmuz 1876) tarihli sayısında ermenice *Masis* gazetesinden tercüme edilmiş olan bir makalede ermenilerin gönüllü yazılmasını teşvik yollu bir dil kullanılmıştır. Aynı sayıda medrese talebeleri tarafından hıristiyan gönüllülerine

hitaben yazılmış bir beyanname neşrolunmuştur. «Ey hıristiyan yoldaşlar» diye başlayan bu beyanname talebe, gönüllü yazılan hıristiyanlara teşekkür ettikten sonra muharebede Bulgaristan eşkiyasının yaptıkları canavarca hareketlerin bizim tarafımızdan yapılmamasını rica etmektedir.

Süleyman Paşa, Askerî mektepler nazırı iken 28 İkcinciteşrin 1876 tarihli *Sabah* gazetesinde neşrettirdiği resmi bir ilânda müslüman olmyan unsurların çocuklarının da askerî rüştiyelere kabul olunacaklarını bildirmiştir. Bu ilân, *kanunu esasî*'nin neşrin-den 24 gün önce çıkmıştı. Halbuki kanunu esasinin ilânından sonra da hıristiyan çocuklarının askerî okullara alınması meselesi Midhat Paşa ile Abdülhamid arasında uzun bir münakaşaya sebep oldu. İkisinin arasını açan ve nihayet Midhat Paşanın memleket haricine sürülmesinde âmil olan sebeplerden biri de bu meseledir. Müslüman olmyan unsurların askerî okullara alınmaması için Abdülhamidin ısrarına karşı Midhat Paşanın kanunu esasinin ilânından bir ay sonra ve kendisinin Avrupaya sürülmesinden altı gün önce Mabeyn Başkâtipliğine gönderdiği 9 Muharrem 1294 (24 İkcincikânun 1877) tarihli bir tezkerede Asker mekteplerine müslüman olmyan çocukların alınmaması hakkında çıkan iradeden bahsederek «Mekâtibi askeriyye efradı gayri müslimeden şakirt alınmasının nasılsa mazharı kabulü âli olamaması ve kanunu esasinin cümle tarafından muntazar olan bir maddei azimenin bu veçhile ilk hatvede duçarı ikal ve işkâl olması bu bapta padişahımız efendimizin hizmeti fâhirei Devleti Aliyelerinde fedakârane harekete azmetmiş olan bendegânın sayü gayretlerini meftür etmek tabiidir.» [1] demiştir.

Nihayet Asâkiri mülkiye nizamnamesi çıkınca, müslüman olmyan unsurların asakiri mülkiye sınıfına kabulü resmi bir nizamname ile kararlaştırılmış oluyordu.

Abdülhamidin Meclisi Mebusanın ikinci devresini 14 Birinci kânun 1877 de açarken kendi adına irat edilen nutukta müslüman olmyan unsurların askerlik işine temas edilerek «Asâkiri mülkiye teşkilâtının mükemmeliyete vusul istidadını hasıl etmesi ve gayri müslim osmanlıların muhafazai vatan için bir şevki vicdani ve iştiraki filî ibraz etmeleri devletimizin vukuatı mesarından maduttur. Tebeai gayri müslimenin zaten nail oldukları müsaadat *Kanunu esasî* ile bilküllüye takviye olunup kendileri madem ki huzuru

[1] *Midhat Paşanın Hayatı siyasiyesi, hidemâti, Şehâdeti*, Ali Haydar Midhat, (Kahire, İctihad matbaası, (1322), sa. 263

kanunda ve memleketin hukuk ve vazaifinde mütesavidirler vazifenin azami ve hakkı müsavatın methali olan hizmeti askeriyeeye iştirakleri dahi tabii olmasıyle bu bapta gösterilen eseri vazife şınası takdire şayan ve ahalii gayri islâmiyenin sair sunufu askeriyeeye ithalleri dahi mukarrerdir» denilmiştir.

Asakiri Mülkiye sınıfına müslüman olmıyan unsurların alınması aleyhinde yazı yazan ermenice Nortar gazetesinin kapatıldığı 24 Birincikânun 1877 tarihli *Takvimi Vekayi* gazetesinde çıkan resmî bir teblig ile bildirilmiştir. İki gün sonra *Takvimi Vekayi*, Rumların asâkiri mülkiye sınıfına yazılmasını teşvik yollu Rum patriği tarafından ortodoks kiliselerinde okunması emredilen emirnâmesinin bir suretini de yazmıştır. *Osmanlı* gazetesinin 23 Zilhicce 1294 (29 Birinci kânun 1877) tarihli sayısında müslüman olmayan birkaç gencin asâkiri mülkiye elbisesile selâmlık alayında Abdülhamidin gözüne ilişerek yaverliğe alındıkları yazılıdır.

O tarihlerde mabeyin başkâtipliğinde bulunan ve sonra birkaç defa sadırâzamlıkta bulunmuş olan Sait Paşa, Meşrutiyetten sonra çıkardığı hatıralarında, kendi hizmetlerinden bahsederken «Kanun esasının muhafazasına da hizmet edebilecek bir kuvvetin yani Asâkiri Mülkiye namile kuvvei umumiyeeye bir sınıfı cedidin lüzum ve fevaidine icabedenleri ikna ederek bir nizamname kaleme aldım» [1] dediği gibi hatıralarının ikinci cildinin ikinci kısmında da [2] Asâkiri Mülkiye bahsına dönerek «Fakat milletin hükmü muta olmak için kuvvei istinadiyesi bulunmak lâzım gelir ki o da bir vakit Fransada istihdam edilerek *garde nationale civique* itlak olunan asâkiri milliyedir ki bizim için nizamnamesini kaleme aldığımında Asâkiri Mülkiye demiştim. Muharebe esnasında Asâkiri Mülkiye namile kuvvei umumiyeeye bir sınıfı askerii daimî ilâvesine zatı şahaneyi ikna ettim. Ve ilân olunan nizamnamesini de kaleme aldım.» demektedir. Bu yazıdan Sait paşanın Asâkiri Mülkiyeyi «kanunu esasının muhafazasına da hizmet edebilecek bir kuvvet» olarak tesis etmek için çalıştığı anlaşılıyor. Halbuki Sait paşa, başka tanzimat adamları gibi, kanunu esasının daha ziyade yabancı devletlerin teminatı altında muhafaza edileceği fikrinde idi. Sait paşa, mabeyin başkâtibi iken sadırâzam Midhat Paşaya -Kanunu esasının ilânından 18 gün sonra- yazdığı 25 Zilhicce 1293 (11 İkinci kânun 1877) tezkerede, o sırada İstanbulda toplanan Tersâne konferansının müzakerelerinden bahsederken: «şurasını

[1] Sait paşanın hatıratı, birinci cilt sahife 20

[2] Aynı eser, ikinci cilt, ikinci kısım sahife 277

mutaleai zatiye kabilinden olarak arz ve ihtara cesaret ederim ki konstitüsyonun meriyeti ahkâmına teahhüt ve bu teahhüdün konferansın mükâlemat mazbatasına dercine muvafakat olunması hakkında Odyan efendinin iradettiği mutalea herşeyden ziyade bizim için faidei mahzadır. Ve eğer hatırınişanı âlii asafaneleri ise bu sureti bundan yirmi gün evvel kulunuz da nazarı dikkati fehimanelerine arz ve tebliğe cesaret etmişim. Zira eseri celili daveri ekremileri olan kanunu esasi böyle bir teahhütle kaim olur. Binaenaleyh yarın uzun uzadı müşaverât ve muhaberâtla vakit zayi ve maslahat sektedar olmamak için Sarayı humayuna azimet ve huzuru humayunu cenabı şehriyariye vusul ile izahı hakikat buyrulursa daha ziyade maksadı temin ve teshil eder.» [1] demiştir.

Sait Paşa, 1908 de ikinci meşrutiyetin ilânında Sadriazam bulunduğu sırada Abdülhamidin cuma selâmlığından sonra huzuruna kabul ettiği Avusturya sefiri ile Karadağ maslahatgüzarına ve Bulgaristan kapı kethüdasına kanunu esasının mahfuz kalacağını beyan ettiğini hatıralarının ikinci cildinin ikinci kısmında hikâye ederken «yalnız süferadan birinin ve Karadağ ve Bulgaristan memurlarını işhat, gayri kâfi görüldüğünden *Tanzimatın* ilânında yapıldığı gibi bunun *Düveli Muazzamaya* tebliği lâzım geldiğini» padişaha bildirdiğini yazmaktadır. [2] Aynı eserin başka bir yerinde de «Babıâlinin teklif edeceği şey kanunu esasi muhafaza buyuracağınız daire bizzat düveli muazzama süferasını ve süferamız vasıtasıyla o devletleri işhat buyurmanızdır» dediğini bildiriyor. [3]

Sait Paşa yine aynı eserde (sahife 463) 4 Ağustos 1908 vukuatını kaydederken «zâtı şahanenin kanunu esasiyi muhafaza edeceğini sureti resmiyede düveli muazzama süferasına ve süferayı Osmaniyenin nezdlerinde buldukları devletlere beyan ve tebliğ etmelerini arzylemekliğim.

İradenin istihsalile süferamıza tebligat icrası. Süferayı ecnebiyenin cuma günü mülâkata davetleri» ibaresile aynı meseleyi tekrar etmiştir.

Sait Paşa yine meşrutiyetin ilânından sonra hakkında yapılan tenkitlere karşı cevap verirken «Temmuzun 11inci cuma günü zâtı şevket simatı hazreti padişahi bazı devletler süferasile diğer

[1] *Midhat paşanın hayatı siyasiyesi; hidematı, şahadeti* Ali Haydar Midhat 1322 sahife 248.

[2] Sait Paşanın hatıratı, ikinci cilt ikinci kısım sahife 449-450

[3] Aynı eser sahife 454.

bazı memurini siyasiyenin tebrikâtını kabul ettikleri sırada kanunu esasının mahfuziyeti, mültezemi humayunları olduğunu beyan buyurmuş olduklarından sureti hal matbuatın tebligatı resmîye kısmında ilân olunmuştu. Teminatı humayunun düveli muazzama süferasına resmen beyan ve ilân buyurulması ve bunun devleti aliye sefirleri taraflarından nezdlerinde mukim oldukları devletlere dahi teblig olunması lüzumuna dair sebkedem arzın üzerine sadır olan iradei seniye'nin hükmü, akibi sudûrunda (22 Temmuz salı) derhal mevkii icraya konulmuş, yani teminatı şahanenin düveli müşarünileyhim kabinelerine isâli için süferayı devleti aliyyeye memuriyet verilmiş ve İstanbulda bulunan süferayı düveli muazzama Temmuzun 25'ine musadif olan cuma günü hariciye nezareti vasatatile resmen mülâkatı seniyyeye davet olunmuştur. Teahhüdâtı beynelmilele munzam olacak mevasiki padişahinin mahiyeti azimesi tariften müstagnidir»[1] demiş ve *Serveti Fünûna* verdiği cevapta da «Kanunuesasının esbabı istikrarı mültezemim olduğu için buna taahhüdü düveli mahiyeti vermeğe çalıştım» [2] diyerek kanunu esasının muhafazasına beynelmilel bir mahiyet vermeğe teşebbüsünü bir hizmet olarak göstermeğe çalışmıştır.

Sait Paşanın kanunu esasının gerek ilk ilânında gerek ikinci meşrutiyet devrinde hükmünün muhafazasında en büyük teminat olarak yabancı devletlerin şahit tutulmasına önem verdiği halde Asâkiri Mülkiye teşkilâtını «kanunu esasının muhafazasına da hizmet edebilecek bir kuvvet» diye ileri sürdüğünü iddia etmesi, hakikati ifadeden ziyade meşrutiyetten sonra hatıra gelmiş bir iddia olsa gerektir. Sait Paşa, hatıralarında Asâkiri Mülkiyeden bahsederken «bunun esnayı harpta fevaidi dahi görüldü. Hususan İstanbul gençleri askerliğe alışmağa başladıysa da hayf ki teşrifatçı Kâmil Beyin oğlu Feridun Bey ki sonraları bir hayli zaman sefaretle Madritte ve badehu hazinede tahsisatı külliyesi olduğu halde *Genç Türklerin* ahvalini tefahhus memuriyetile Pariste ikamet ve orada darıbekaya rihlet etmişti. Onun zatı şahaneye verdiği verakada iddia eylediği mehâzire binaen Asâkiri Mülkiye istiskal olundu ve tesis fikrini beyan eden ve nizamnamesini yapan bu âciz, bundan dolayı de şedaidi infiale mazhar oldu. Şurası hem teessüfe hem dikkate şayandır ki Asâkiri Mülkiyenin kâmilten ilga-

[1] «Sadrı sabık Sait Paşanın gazetelerle neşrettiği mektupların suretleridir. İstanbul Asır matbaası. Sahife 11

[2] Aynı eser, Sahife 33.

sına ne ricali devletten ne de millet namına heyeti meb'usanda kimse itiraz etmemiştir» demektedir. [1]

Böylece Asâkiri Mülkiye meselesi de saltanat devrindeki bütün işler gibi, jurnalcıların tezviratı, hükümdarın delilik derecesine varan vehmi yüzünden sonsuz kaldı.

(İlave No. 1)

Atatürkün Babası Selânik kereste tüccarından Merhum Ali Efendinin, Hasip Beyin Cebecide oturan Gelini Bayan Şehnaz'ın evinde bulduğum 1293 tarihinde alınmış bir resmi üzerinde İstanbul'da yaptığım tahkiklerden elde ettiğim bilgiler:

Hasip, Reisülküttap Hacı Mahmut Efendinin oğludur. 83 sene evvel Fatihte dünyaya gelmiş 20 yaşında iken Selânikteki (Kalyan) Çiftliğinin sahibi olmak münasebetile Selâniğe giderek orada oturmağı ihtiyar etmiştir.

Hasip Beyin kızı Bayan Haticenin sözleri:

Babam Hasip Bey merhum 1293 muharebesi sıralarında Selânikte Islahhane caddesinde Zindan Tekkesi sokağında Hurmalı Mektep karşısında büyük bir evde oturuyormuş. Ali Efendi merhum babamın komşusu ve ahbabı imiş. Babam akşamları ekseriya Ali Efendi ve diğer bir iki arkadaşı ile toplu bulunarak vakit geçirirlermiş. Babam hayatta iken gördüğüm asker kıyafetindeki resmin aynını bana göstermiş idi. Şimdi resmi görünce çok iyi hatırladım. O zaman gördüğüm resim aynen budur.

Selânikte Soğuksu mahallesinde oturan Selânik Mektubi Kalemî kâtiplerinden 80 yaşlarında Hamamcı Mehmet Beyin sözleri:

Kereste tüccarından Ali Efendi merhum ile Abdi Hafızın mektebinde beraber okuduk. O tarihten sonra ayrıldık. Ali Efendi bir aralık Katerinde bulundu. 1293 de ben Asâkiri Milliye taburunda onbaşı idim. Orhaniye zıhlısı ile İstanbul'a gittik. O zaman askerlik etmiş olanları ve yüksek vazifelerde bulunanları zabıt yapmışlardı. Mektupçu Mustafa Rüknettın Bey taburumuzda kol-ağası idi. Ali Efendinin bu taburda ne rütbede bulunduğunu hatırlayamıyorum. Yalnız kendisi Islahhanede Emir bostanda ve Numanpaşa Camii avlusunda Asâkiri Milliye askerî talimler yaptırmakta idi. Midhat Paşa Sadırazam, Eşref Paşa da Selânik valisi idi. Taburumuz Babıâli önünde durdu. Midhat Paşa merdivene çıktı. Biz Padişahım çok yaşa diye bağırdık. İçimizden

[1] Sait Paşanın hatıratı, ikinci cilt, ikinci kısım sahife 277.

bazıları Midhat Paşa bin yaşa dediler. Selânik Milliye taburu ilk gönüllü teşekkülü idi. Her memlekette böyle taburlar teşkil olunacaktı. Fakat Midhat Paşanın maksadı bu suretle kendisine bağlı bir takım taburlar teşkil ederek Padişahı hal'a teşebbüs etmek olduğu hakkında Abdülhamid'e verilen jurnal üzerine derhal bizi (Vasıtai Ticaret) ismindeki küçük bir vapura bindirerek Selâniğe iade ettiler. Taburumuz muzikası da vardı. Marşımız da şu idi :

Duydunuz mu sınıra gelmiş adüv
 Vatani zaptetmek eyler arzu
 Sağ iken biz ne demek olmaz bu,
 Arkadaşlar geliniz hep gidelim
 Şu mukaddes Vatani hıfzedelim.

Eldeki resmi gözlerim seçmediği için kendisi olup olmadığını tayin edemeyeceğim.

1290 tarihinde Selânikte doğan ve Islahhane mahallesinde oturan Mahmut Efendinin sözleri :

Kereste tüccarından Ali Efendi merhumu Islahhane mahallesindeki evini yaptırırken çok gördüm. O vakit biraz sakalı vardı. Gençliğini hatırlıyamıyorum. Fakat gördüğüm bu resim ağzından itibaren alınına kadar kendisidir.

1280 tevellütlü Akçemescit mahallesinde Marangoz Osman Efendinin sözleri :

Kereste tüccarından Ali Efendi merhumu çok iyi bilirim. Gördüğüm resim kendisidir.

78 yaşlarında Keresteci Hacı Abdüşün sözleri :

Gördüğüm bu resim Merhum Ali Efendinin kendisidir. Bizim dükkân komşusu idi. Evine giderdim. Hattâ evini yaptırırken yapıya çıkıp zokzokları (arap oyunları) seyrederdik. Odur. Ne iyi ve akıllı bir adam idi.

İpekçi İsmailin sözleri :

Gördüğüm bu resim sahibini tanıdım. Fakat ismini hatırlayamıyorum. Milliye taburunda zabıt idi. Orhaniye gemisinde beraber yanımda bulunurdu. Aynen gözüm önündedir. Bize talim ettiren bu adamı idi.

Horhor su mahallesinden Subaşı İbrahim Efendinin oğlu 67 yaşında Kabadayı Abdullah'ın sözleri :

Resmi gösterdikte, tanıdım. Kereste tüccarı Ali Efendi merhumdur. Babam ile çok görüşürdü. Kahvehanede birleşirlerdi.

Daima görürdüm. Bazan hayvanla Lâpra Çiftliğine giderdi. İnce ve güzel bir adamdı. Bu resim onun kendisidir.

Yukarıda saydığım sözleri şüphe getirmeyecek surette tekrar ettirdim ve söyliyenerin kendi imzalarını da aldım.

Çankırı Saylavı Selânikli
Mustafa Önsay

Yukarıda yazılan sözler doğrudur ve tarafımdan söylenmiştir.

Arnavutköyünde Hasip bey kızı : İmza <i>Hatice</i>	Fatihte Atpazarında Hamamcı : Mühür <i>Mehmet</i>	Şehzadebaşında Selânikli Mühür <i>Mahmut</i>
Ebussuut caddesinde 58 No. da Marangoz : Mühür <i>Osman</i>	Cibalide Çukur Karabaş mahallesinde 25 No. da : İmza <i>Abdüş</i>	Arnavutköyünde : İmza <i>Abdullah</i>
Beyoğlunda Sinemacı : İmza <i>İsmail İpekçi</i>		

(İlâve No. 2)

Selânik vakıflar idaresine ait olup Nuruosmaniye mahzeninde saklanmakta olan evrak ve kayıtlardan çıkarılıp İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğünden gönderilmiş olan kayıt örneğidir.

No. 1

Bazargâh nahiyesi evkaf vekâletile umuru tahririyesine selefi âcizi tarafından molla Hüseyin tayin kılınmış ise de mumaileyh ifayı memuriyet edemediğinden memuriyetinde tebdili lâzım gelmiş ve nahiyeyi mezkûr zaten Kesendire Kaymakamlığı dahilinde olup ve kaymakamlığı mezkûre dahilinde bulunan kâffe evkafı şerifenin bermucibi nizam yoklamasına evkaf ketebesinden Ali Efendi tayin kılındığı cihetle oraya diğer adam tayinine lüzum kalmadığından mumailey Hüseyin Efendiye umuru evkafa müdahale ettirmeyip müddeti idaresi muhasebesi memuru mumaileyh Ali Efendi marifetile meclisçe birrûye zimmeti tebeyün ettiği halde tahlilile beraber memuru lâhik hakkında muaveneti lâzimenin icrası için Kesendire kaymakamlığına iktiza eden tahriratı cenabi vilâyetpenahileri tastırı babında emrû ferman hazreti menlehül-emrindir.

18 Nisan 89

(İlâve No. 3)

No. 3

Takrir örneği

Drama sancağı umuru vakfiyesinin memuriyeti acizaneme ilâve buyurulmasından dolayı Muhasebecii sabık Behcet Beyin zamanı

muhasebesini görmek ve devrü teslim kaidesini icra eylemek üzere kendisi Derseadette bulunduğundan bu tarafa celbi hakkında yazılan emirnamei vilâyetpenahilerine cevaben miri mumaileyhin zamanı idaresi muhasebesinin rüyeti hususunu tarafı âcizaneme havale eylediği cihetle rüyet olunacak muhasebesinde bir gûna zimmeti zuhur ederse bilâ ihmâl ita edeceğine senet verdiğiinden miri mumaileyhin bizzat mahalline izamına lüzum kalmadığından muhasebesinin rüyeti irade buyrulmuş olmakla mucibince icabının icrası için bu kerre evkaf kâtibi Ali Efendi mahsusen memur tayin kılınmış ve muhasebecii mumaileyhin külliyetli zimmeti olduğu gibi bazı gûna uygunsuzluğu dahi söylenmekte olduğundan efendii mumaileyhin mahalline vusulünde defteri hakani memurile meclisi idareden bir zat veyahut meclisi mezkûrun intihabile bir iki zatten mürekkep bir komisyon teşkilile muhasebesinin birrûye zeylu mazbatalu defterinin meclisi idareden tasdik olunarak memuru mumaileyhin iadesi hakkında Drama Mutasarrıflığına bir kıt'a emirnamei vilâyetpenahilerinin tastır buyurulması babında ve herhalde emrûferman hazretti menlehülemdir. 13 T. evel 92

(İlâve No. 4)

İstanbulda çıkan «İttihad» gazetesinin 20 Temmuz 1292 (1 Ağustos 1876) tarihli ve 17 numaralı nushasında çıkan Selânik mektubundan:

«..... ianei naktiyeye başlandığı sırada Selânik İslâm delikanlılarının fıkarcasından sekiz on kişi nakten ianeye iktidarları olmadığından bahisle nefislerini iane olmak üzere arzetmiş ve vilâyete bir arzuhal dahi takdim etmişler idi.

Burada toplanıp geçen gün Gazi Evrons zadelerden Selim Bey kumandasile Nişe sevkolunan binbeşyüz kadar asâkiri muavinenin içtimaina şu delikanlıların teşebbüsü fatiha olmuştur.

Andan sonra her eli silâh tutanlar gönüllü yazılmağa ol derece heveslendiler ki önü olınmak mümkünsüz bir dereceye geldi. Halbuki o aralık buradan asâkiri muavine istenilmez idi.

Müteakıben hükûmeti seniye müsaadesiyle muntazam surette kayıt ve tahrir başlandı. Açılan sekiz on kadar bayrak içinde muhasebe mümeyyizi Hüsnü Efendinin mücerret gönüllü arasında kendisinin dahi bir yadigârı bulunmak üzere atlastan olarak yaptırmış olduğu sancağın ay yıldız yerine «vatan» namı mukaddesi yazılmış ve yazılan gönüllüler en evvel bu sancağa yüzünü ve gözlerini sürüp «biz sağ oldukça senin bir karış toprağına düş-

man ayak basamaz» gibi kahramanane evza ile vatanın istikbalince umuma yeni yeni ümitler vermekte bulunmuşlar idi.

Nefsi Selânik ve mülhak olan kazalarından başka Serez ve Drama sancaklarında dahi hamiyetle maruf olan Tahir Ömer Bey ve Hacı Tahir ve Hacı Sadık Beyler kumandalarında olarak yazılan askerin kısmı küllisi fırkalara gitmiş ve şimdi de nefsi Selânikte bir takımları ve ketebenin hemen ekserisi kendilerine millet askeri namı verilerek icap ederse mevakii harbiyeye dahi sevkolunmak üzere sabahları birer ikişer saat talim ile işgal edilmeleri arzusunda bulunuyorlar ve bu arzuyu bazıları vali paşa hazretlerine de min-gayrı-resm açmış oldukları işitildi ise de ne karar verildiğini bilemem.

Asâkiri muavine kayıt ve tahririne başlandıktan sonra gerek Selânikte ve gerek elviye ve kazalarda «başbozuklar hristiyanları öldürüyorlar. Mallarını gasp ve kiliselerini tahkir ediyorlar» gibi hatır ve hayale gelmiyen müftereyât intişar etmeğe başladıysa da ekserisinin aslı ve hiç birinin ehemmiyeti yoktur. Hattâ Avret-hisarı kazasında vaki Anbar köyünde gûya asâkiri merkume kili-seye girip gümüşe müteallik tezyinatı almış ve esnamı ve haçları kırmış diye köylü namına bir taraftan vaki olan şikâyetin denildiği veçhile aslı olmadığı ve muahharen hükûmetin tahkikiyle sabit olmuşken Lângaza nahiyesinde Bağlıca ve Dirmil kariyeleri hristiyanları asâkiri merkume kendi köylerine gelecek ihtimal ve evhamına tebaiyet ettirilerek davacı çıkarıldığı işitilmiştir ki hiç yoktan halkı velveleye veren bedhalara cenabihak tarafından olsun bir ukubet nazil olması duasında bulunmamak hayırhah olanlar için mümkün değildir...»

(İlâve No. 5)

İttihad gazetesinin 28 Temmuz 1292 (9 Ağustos 1876) tarihli ve 23 numaralı sayısında çakan Selânik mektubundan :

«Selânikte gerek memurin ve ketebe ve gerek zadegân ile efradı ehali silâh talimine arzı hahiş ettiklerinden keyfiyeti Vali Paşa Hazretlerine açmış oldukları mesmuatı hakkında şöyle yazmıştım.

Bilistizân Babîliden müsaade buyrulduğunu ve beşyüz kadar Martini Hanri tüfeklerinden ma'a cephane irsal olunacağını makamı Seraskeriden celbolunacağından herkes talim hazırlığında ve bir tarz üzere elbise imal ettirmektedir....»

(İlave No. 6)

İstanbulda çıkan *İttihad* gazetesinin 8 Şaban 1293 (29 Ağustos 1876) tarihli nüshasında Selânikte çıkan *Zeman* gazetesinden alarak bastığı makaleden :

« Geçen haftaki nüshamızda Selânik Asâkiri Milliyesinin kışlai Humayûnda talime mubaşeret ettiklerini yazmıştık. İki üç gün kadar mezkûr kışlaya gidilmiş ise de orasının Seniçe ve Metroviçeden gönderilecek mecruhini askeriye hastahane ittihaz olduğu gibi memleketin haricinde olup gidip gelmekte vakit kaybedildiği cihetle talim mahalli *İslahhaneye* tahvil olunmuş idi.

«Bir hafta içinde ayak talimleri muallimlerin sahihen takdiri ni mucip bir surette öğrenildi. Devletlû Vali Paşa Hazretlerinin şimdilik irsalini arzetmiş oldukları beşyüz adet Martini Hanri tüfekleri İstanbuldan vürüd ettiğinden geçen cuma günü *İslahhaneye* Asâkiri Milliye Selânik sevk komisyonu reisi kaymakam izzetlû Şükrü Beyefendi hazır bulunduğu halde usulü askeri üzere dört bölüğe taksim olunup herbirine birer yüzbaşı ve iki kolağası ve birde binbaşı tayin olunarak ve bir tabur heyetine vazedilerek oradan cadde ile *Vardar* kalesine gidilip ve tüfekler alınıp Patro çayırında haymezeni ikamet ve besâlet olarak Asâkiri Milliyei mülûkâne borazanları tefrik kılındığı ve bir zabıt dahi beraber bulunduğu halde kemali intizam ile ve yine cadde ile *İslahhaneye* gidildi. Hini avdette omuzda tüfeklerin bulunması ve hele önde borazanların bir güzel yürüyüş havası çalması doğrusu cümleye tesir etti.

«Siftah olarak dünkü gün bir saat kadar tüfek talimi edildi. İnşaallah bir iki hafta içinde bu talim de öğretilir. Mumaileyh Şükrü Beyefendi Asâkiri Milliyeinin hüsnü intizamına ve talimlerine gayetle merak ettikleri cihetle gerek *İslahhanede* ve gerek tüfeklerin ahzında bizzat kumanda verip askerin kaleye azimetinde piyade olarak önde bulduklarından ve bu cihetle taburun yakında fevkalâde intizam bulması memulü kavi idüğinden kendilerine umum tarafından hassaten arzı teşekkür olunur.»

(İlave No. 7)

İstanbulda çıkan *Istikbal* gazetesinin 16 Şaban 1293 (5 Eylül 1876) tarihli ve 175 numaralı sayısında «*Selânik*» gazetesinden alarak neşrettiği Millet Askeri başlıklı yazı :

Millet Askeri

İnsan en evvel doğduğu ve büyüdüğü ve yaşadığı vatanın her türlü avarizden muhafazasına hamiyeten mecbur ve mükelleftir. Avarızı kevnîye mahiyeten mütehalif ve insan için def hususunda terettüp eden vazife de mütenevvidir. Bu vazifelerin en büyüğü ve en mühimmi dahili ve harici zuhura gelen ve vatan ve memleket hakkında kasıt ve niyeti muzır ve mühlik bulunan düşman tecavüzatını men ve deftir ki işte bu maksat üzerine Asâkiri Milliye tertip ve tahririne bil'istizan Babîâlden müsaade alınmış olduğundan sureti tertip ve hareketlerine ve vezâifine dair yapılan talimattır.

Asâkiri Milliyenin Sureti Tertibi

Birinci bent — On sekiz yaşından aşağı ve altmış yaşından yukarı olanlar ve silâh istimaline muktedir olmayacak derecede vücudça alil ve sakat bulunanlar müstesna olmak üzere her millettten bilâistisna istek edenler kayıt ve kabul olunur. Badehu bir mahalli mahsus tedarik olunmak üzere şimdilik kayıt ve tahrir işleri dairei hükûmette icra kılınır.

İkinci bent — Millet askerliği vazifesile mükellef olanlar gerek memurinden ve gerek esnaf ve efrattan bulunsun tayin olunan günde talim vesair ana müteferri hizmetleri ifa etmeğe mecbur olduğundan şayet ticaretle veya sair bir hizmetle taşralara gidecek olduğu halde nereye gideceğini ve ne kadar müddet zarfında avdet edeceğini mensup olduğu bölük zabıtine ihbar edip gidecektir. Ve bütün bütün çıkmak istediği halde sebebini mensup olduğu bölük zabıtine ba tezkere beyan ve zabiti tarafından dahi en büyük zabite ba müzekkere ihbar olunacak ve o dahi tabur meclisine havale ile oradan verilecek karar üzerine ruhsat verildikten sonra ismi balâsına esbabı mucibei muhafiyeti şerh verilecek ve kaydı tashih olunacaktır.

Üçüncü bent — Sınıfa kayıt ve kabul olanlar zirde faslı mahsusunda gösterilecek vazâifi tamamilen ve bilâ tereddüt ifaya mecburdur.

Dördüncü bent — Asâkir umur ve hususuna bakmak ve mezuniyeti mezkûrelerini ve cunha ve kabahat curnallarını mutalea ve icabını icra etmek üzere her onbeş günde bir kere zabıttandan mürekkep bir meclis aktolunacaktır.

Beşinci bent — Asâkiri merkumenin harekâtında bir usulü intizam bulunmak için asâkiri muntazama heyetinde tertip olunacaktır.

Şöyle ki her on nefere bir onbaşı ve her iki onbaşıya bir çavuş ve her sekiz takıma bir yüzbaşı ve içlerinden mümkün olursa ikiye kadar mülâzim ve birer başçavuşla birer de bölük emini tayin olunacaktır. Dört bölükten sekiz bölüğe kadar bir tabur itibar edileceğinden o halde cümlesine kumanda etmek üzere binbaşı itibarında büyük bir zabıt ile sağ ve sol kolağaları bulunacak ve neferat onbaşılardan ve onbaşılardan çavuşların ve andan yukarı olan zabitan dahi mafevkinde bulunanların vazaifi askeriye müteallik vukubulacak emir ve kumandasına tâbi olacaktır. Ve ifadat ve istifadatta silsilei meratip usulüne riayet olunacaktır.

Altıncı bent — [1] İşbu askerin tamamen tensik ve tesisi ve husulü tanzimatı evvelâ zabitanın nasp ve tayin olunmasına vabeste olduğu gibi yüzbaşılardan binbaşıya kadar olan zabitanın bunu tesis ve teşkil eyliyen ve vücude gelmesine birinci derecede sayü gayret etmiş olanlardan ve hakikaten vatan ve milletini sever erbabı haysiyet ve ehliyetten olması lâzımei hal ve maslahattan bulunduğu cihetle müessislerin beyinlerince edecekleri ittifak üzerine yekdiğerini zabıt intihap ve tayin etmeleri salâhiyeti kendilerine verilmiş olduğu misillü yüzbaşılardan aşağı olan küçük zabitanı dahi bidayeti emirde kaydolunacak efrattan münasip göreceklerini anlar intihap etmeğe mezundur. Ve bir kere intihap ve tayin olunacak zabitanı badema münhal zuhurunda yerine emri talimde kesbi meleke ve maharet etmiş olanlardan tabur meclisi marifetile ve silsile usulüne riayetle intihap ve tayin olunmak mukarrerdir.

Yedinci bent — Zabitanı müntahabe zabıtlığe ait olan vazaifi ifa ve husulü meleke ve mehâret için talim edecekleri gibi maksadı asli olan esliha istimali ve harekâtı askeriye talimlerini dahi efrat ile beraber icra ve taallüm eyliyeceklerdir.

İKİNCİ FASIL

Asâkiri merkumenin vazâifine dair

Sekizinci bent — Kayıt ve tahrir olunacak asker zabitan tarafından tayin olunacak günlerde ve tensip olunacak mahallerde sabahları ikişer saat kadar talime devam edecektir.

Dokuzuncu bent — Tüfekler depoy malı olmak üzere basenet canibi miriden Asâkiri merkumeye verileceğinden hüsnü muha-

[1] Talimatnamenin bundan sonrası İstikbal gazetesinin 23 Şaban 1293 (12 Eylül 1876) tarihli ve 181 numaralı sayısında çıkmıştır.

fazasına ve temiz tutulmasına itina olunacak ve kırılır veyahut zayi olursa semeni mirisi ve masarifi tamiriyesi zayi edenlerden tazmin ettirilecektir. Ve birinci faslın ikinci bendinde beyan olunduğu üzere gerek bütün bütün çıkacak ve gerek günden ziyade durmak üzere bir mahalle gidecek olanlar olduğu halde tüfeğini zabiti marifetile tabur meclisine teslim edecek ve avdetinde yine gelip alacaktır.

Onuncu bent — İşbu askerın bilicap vakitli vakitsiz hükümetçe celp ve cem'i lâzım geldiği halde kala'i şahaneden üç top atılmak mukarrer olduğundan olveçhile kal'adan üç top atıldığı anda memurın ve esnaf ve efrattan bu sınıfa mensup olanlar elinde nekadar mühim işi olsa bile hemen terkederek tüfeğini eline ve palaskasını beline alıp derhal hükümet konağına gitmeğe ve isbatı vücut etmeğe mecburdur. Ve gelmiyecek olursa mesuldür.

Onbirinci bent — Asker talimini lâyıkile öğrendikten sonra unutmamak ve meleke ve maharetini tezyit ve takviye etmek için haftada bir gün sabahları ikişer saat talim olunacak ve yeniden kaydedilen neferat zabitanın tensip ve kararı veçhile haftada ikişer üçer gün talim etmeğe ve kesbi meleke ve maharet eylemeğe mecbur olacaktır.

Onikinci bent — İşbu asker sıfatı memduhai insaniye ile mevsuf esbabı namustan ve vatan ve memleketini sevenlerden olacağı cihetle yekdiğerine ve ebnai cinsinden olan her millet efradına insaniyete lâyık hüsnü muamelede bulunmaları ehem ve elzem olduğu gibi gerek talim esnasında ve gerek zabitanın tebligatı sırasında neferat kemâli edep ve inkıyat ile hareket edecek ve zuhur eden emre itaat eyliyecektir.

Onüçüncü bent — Asâkiri merkume silâh altında olduğu müddetçe kendi taraflarından yaptırılmak üzere tertip ve intihap olunacak surette bir biçim elbise iktisa eylemek şarttır. Ve istiyen daimi surette işbu elbise ile bulunmağa da mezundur. Fakat işbu elbisei mahsusa üzerinde olduğu halde uygunsuz mahallerde görülen olursa faslı mahsusunda gösterildiği üzere mazharı mücazat olacaktır. Talim esnasında ve silâh bedest bulunacağı zamanlarda elbisesi temiz ve muntazam bulunmağa itina olunacaktır.

Ondördüncü bent — Asâkiri merkumeye verilecek silâhlar talime ve indelicap hükümetin emrile müdafaa hususunda istimale mahsus devlet malı olduğundan talim zamanından başka vakitlerde çarşı ve pazar ve mecma'i nas olan mahallerde ve sokak-

larda gezdirilmesi ve nümayiş için şuna buna gösterilmesi kat'iyen ve şediden memnudur. Ve hilâfında bulunan mazharı mücazat olacaktır.

ÜÇÜNCÜ FASIL

Mevaddı cezaiye

Onbeşinci bent — Asâkiri merkumeden cünha ve kabahat ve cinayete mütecasır olanlar Mülkiye kanununa tâbi olacağı gibi sıfatı askeriyeye ait kabayihinde berveçhiati mücazat edilecektir.

Onaltıncı bent — Bilâ özrü şer'i tayin olunan günlerde de vak-tile talim mahalline gelip te talimi icra etmeyenler birinci defada zabiti tarafından sureti hafiyede tenbih olunacağı gibi ikinci defa yine zabiti marifetile tenbih ve bölük heyeti huzurunda tekdir olunur. Ve üçüncü defa da böyle harekette bulunur veyahut zabitanına kasten muhalif vaz'ü harekete tasaddi eyler veya sair zabitan ve efradı istihfaf ve tahkir eder ise ba'dessübut taburun heyeti umumiyesi içinde binbaşı tarafından alenen tevbih ve tekdir kılınır.

Onsekizinci bent — [1] Verilecek tüfeği veyahut cephaneyi ahara satmak kaviyyen ve kat'iyen memnu olduğundan her kimin bu memnuiyete karşı harekette bulunduğu indel'muhakeme ve tetkik sabit olursa tüfek ve cephane bedelini tazmin edeceği gibi askerî ceza kanunnamei humayununun bu baptaki ahkâmile mücazat dahi görecektir.

Ondokuzuncu bent — Asâkiri merkumenin gerek talim ve gerek sair bir şey için içtima etmesi zımnında zabitan tarafından ihbar ve ilân olunacağı cihetle bilâ ilân ve ihbar müsellâhan içtima etmeleri kaviyyen memnu idüğünden bu memnuiyetin hilâfına harekette bulunan ve buna asıl sebep olanlar tabur meclisinden tanzim olunacak mazbata üzerine askerlikten tard ile beraber esbabı içtimanın derece ve keyfiyeti üzerine kanunen mücazat göreceklerinden böyle bir halden her vakitte tevekki ve mücanebet olunacaktır.

Yirminci bent — Bilâ sebebi mücbir bu askerlikten çıkmak isteyenler vatan ve milletini sevmez hain ve hamiyetsiz takımdan olduğundan o gibilerin silâhları alındıktan ve alenen tevbih ve tekdir edildikten sonra gazetelerle teşhir edilmesi ve bir daha Asâkiri Milliye silkine kabul olunmaması mukarrerdir.

[1] Gazetede neşrolunan talimatta onaltıncı bentten onsekizinci bende geçilmiştir.

Yirmi birinci bent — Elbisei askeriye ile uygunsuz mahalde veyahut mucibi mücazat bir hareketi kabihada bulunan olursa hükümetçe göreceği cazadan maada askerce de onaltıncı madde muharrer ceza ile mücazat edilir.

Yirmi ikinci bent — Asâkiri milliyenin gerek tanzimat ve gerek mücazâtı için icabı ahval ve telâhuku efkâr üzerine talimatın bazı mevadının tadil ve ıslah ve tezyili caizdir.

(İlâve No. 8)

İstanbulda çıkan *İttihad* gazetesinin 2 Ramazan 1292 (21 Eylül 1876) tarihli nushasında çıkan 31 Ağustos 1929 (12 Eylül 1876) tarihli Selânik mektubundan :

«Burada dikkate şayan olan ahvalden birincisi Asâkiri Milliye bahsidir. Bu bahs âlemi matbuatta henüz sernümayı zuhur olduğundan bu bapta birazıcık tafsilât vermeği kendimce bir vazife müfthire addeylerim. Şöyle ki: Burada tab' ve neşrolunan *Zeman* gazetesinin mutaleasından malûm olmak gerektir ki bu asker mahza vatanın muhafazası için hamiyeti vataniyelerinin ilcasile tertip olunmuş ve devlet tarafından kendilerine mükemmel esliha itasiyle bir mahtanberi talime mubaşeret etmiş şucean ve dilâveranı vatandan ibarettir. Bunların müessisleri - ki gayret ve hamiyetle mevsuf zabitanıdır - cümlesi eshabı haysiyet ve hamiyetten olup geceleri bir yerde tecemmu ederek askerliğin nazariyatını tahsil ve muahharen sabahları neferata talim ile icrayı ameliyat etmektedirler. Bu talim ve taallûm hususunda redif kaymakamı İzzetlû Mehmet Şükrü Beyefendinin himmeti cümle askeri memnun ve minnettar etmektedir. Zira miri mumâileyh geceleri zabitan ve gündüzleri neferata verdiği ders ve kumandalar fûnunu askeriyenin pek kolay bir surette öğrenilmesine medar olur tarzda olduğundan askeri hiç sıkmadan muallim etmektedir. Bunların bugüne kadar vücutları yedi bölüğe reside olup yüzbaşları mülâzimleri muallimleri velhasıl her bir memurları hep kendilerinden olduğu gibi elbise ve palaskaları dahi kendi kîsei hamiyetlerinden bir tarzı mahsus üzere yapılmıştır. Tabur (Alâimi ittihad da dâl olan) bir surette memleket içinde hatvecünbanı mehabet oldukça düşmeni mülkü vatan kahrolup gidiyor. Hattâ bu geçen cuma günü memleketin haricinde vaki «Millet bahçesi» tâbir olunur bir lâtif tenezzühgâhta zabitan tarafından askere keşide olunan ziyafete tabur heyeti müctemiası ile giderken muhibbi vatan bazı zevatın hanelerinden askerin üzerine demet demet çiçekler atarak alkış-

lanmış ve muahharen avdetde dahi tebaai ecnebiyeden bazı zengin tacirler tarafından mağazalar önünden geçen askere fevkalgaye ihtiram olunmuş olmasından dolayı bu halleri müşahede eden bed-bahanın beşerelerinde görülen alâimi ye'sü hirman erbabı hamiyeti memnun ve müntakım edecek bir derecededir. Askerler ise umumen ve fitraten fatin ve zeki olduklarından bir iki kumandada hareketleri öğrenmektedirler. Bugüne kadar kesbeyledikleri me- leke ve maharetleri hakikaten ve sahihen bir muallim askerden farkolunmıyacak derecede olduğundan bu veçhile sayü ikdam olunduğu halde yakında devletimizin en mümtaz ve şehbaz bir askeri olacaklarını her hangi zabıt görse söylemektedir. İşte bu cihetlerle efkârı askeriye, vilâyet dahilinde bazı kazalar ehalisini dahi sarmış ve hatta Drama ve Kavala ve Karaferye kasabala- rında icrayı talime başlanılmış olduğuna göre bunun ahdi karipte sair vilâyatta dahi tamamiyle husulü filiyatı hamiyetperveranı za- manenin delâlet ve himmetinden ümit olunur.....»

(İlâve No. 9)

İstanbulda çıkan *İttihad* gazetesinin 11 Zilkade 1293 (28 İkinci teşrin 1876) tarihli sayısında Selânikte çıkan *Zeman* gazetesinden alarak yazdığı fıkra :

«Selânik gazetesinden iş'ar olduğu üzere Selânik Asâkiri Milliye taburu efrat ve zabitanının mukaddema didarı hazreti mülûkâneyi görmek arzusunda bulunarak devletlû vali paşa haz- retleri tarafı âlilerinden vukubulan arz ve inha üzerine taburu mezkûrun Dersaadete celbine iradei aliye taalluk ettiği beyânıyla bu bapta derdesti tastir olan emirnamei sami mucibince hareket olunması makamı celili sipehsalariden ba telgrafname emir ve iş'ar buyrulmakla yakında taburun hareket için tertibatı muktazi- yeye teşebbüs olduğu maalmesar işitilmiştir».

(İlâve No. 10)

Vakit gazetesinin 9 Zilhicce 1293 (25 Birinci kânun 1876) Pazartesi tarihli sayısından :

Esbabı Mefâhir

Osmanlılar için meydanda olan esbabı mefahirin biri de ecdadı izamlarının birkatıkları meâsiri hamiyettir. Bunlarla kitaplar dol- duğu halde mesaimizi vikayei hukuka hasrile iktifa ederken bu sayı hamiyetkârâne asarından olarak zuhur eden mefahir ham- dolsun yekdiğerini müteakıp zuhur etmeğe başladı.

Bir zamandanberi vatani umumîmize teveccüh eden devahi umum Osmanlıları tehyic etti, hattâ Selânik halkının zekâ ve hamiyeti fitriyesi muktezasınca hareketi icap etmekle geçenlerde hamiyetkâranı ehaliden ve mütehayyızanı memurinden mürekkep asâkiri millîye terkip olunduğunu samiai şükran ile işiterek iftihar etmekte idik. Bu kere dahi maatteşekkür ilânı fahrederiz ki bu hamiyetkâranın bir taburu dün vapuru mahsus ile dersaadete gelerek müşahadei didarı hamiyet ve intizamlariyle cümlemizi dilşat ettiler.

Livayı hamiyetleri beyaz ve yeşil zemin üzerine (*Vatan*) kelimeî mukaddese yazılmış, elbiseleri koyu maviye yakın yani nizamiye tali'a taburlarının elbisesine müşabih olarak kollarının bir tarafında sırma ile *asâkir* ve bir tarafında *millîye* kelimeleri işlenmiş olduğu ve herbirinin nasiyesinden asârı hamiyet ve gayret lemean ederek kâffesinin ellerinde dahi beyaz eldiven bulunduğu ve binbaşılı Selânik rusumat nazırı İzzetlû Hafız Efendi ile iki bando mükemmel mızıkâ ve kendi mızıkaları ve kâtip ve hattâ terzileri dahi mükemmel ve maiyetlerinde olduğu halde dün saat dokuz raddelerinde Sirkeciye çıkıp kemali intizam ve beşâşetle Babıâlîye geldiler. Zatîlîi Sadrazmî ile umum heyeti vükelâ binek taşına kadar indiklerinden oradan muntazam resmi geçit icrasından sonra yine kemali intizam ile Babı Valâyı Sersakeriye azimet ettiler. Maksatları muhafazai vatandan ibaret ve bu da eseri hamiyet olmakla lâyük oldukları takdiri lisanı vatandan olarak intizamlarına gelince yalnız bizce değil umum Avrupa matbuatı lisanında dair olmakla bu baptaki fahrü meserretimiz ne-kadar ise bu suret yani bihakkın heyecana gelen efkârı umumiye Erzurum, Kürdistan vesair cihetlerle Tuna Edirne ve Rumelinin sair taraftarlarında asâkiri milliyemizi icabederek asârı dahi görünmeğe başlayıp Selânik hamiyetkâranı ahâlisinin işbu tariki saadette umuma rehnumayı selâmet olduklarına istinat eden memnuniyet ve mahmedetimiz dahi o nisbetedir. Binaenaleyh yaşasın Osmanlılar.

Asâkiri merkume evvelâ Gülhaneye gittikte tarafı eşrefi şahâ-neden seryaver Saadetlû Mehmet Paşa hazretleri gelip selâmı şahaneyi teblig eylemiş ve üç defa padişahım çok yaşa avazesini asumana aksettirdikten sonra saadeti vatan ve temadii afiyeti şahane için dua olunmuştur.

(İlâve No. 11)

İstanbulda çıkan *Vakit* gazetesinin 9 Zilhicce 1293 [1] (26 Birinci kânun 1876) salı tarihli ve 417 sayılı nushasından

“Selânik hamiyetkâranından mürekkep olup pazar günü Der-saadete vüsulleriyle Dersaadet halkını dahi hissedarı fahrî me-serret eden Asâkiri Milliye taburu vapur ile Dersaadet limanına geldiklerinde evvelâ Beşiktaş sarayı humayun pişgâhına gidip cümlesi güvertede ve davlumbaz üzerinde bulunarak muzika dahi terennümsazı meserret olduğu halde cümlesi bir ağızdan ve kemali şevk ile üç kere padişahım çok yaşa duasını tekrar ederek bu sırada zatı hazreti padişahî dahi bilhassa balkonu teşrif ile müşa-hedei didarlarile cümlesini taltif buyurdıkları gibi asâkiri merku-me dün yazdığımız gibi Babıseraskeriye gelip büyük kapıdan girerek daireye takarrup eylediklerinde kol nizamına girerek durup halkın izdihamına mebni bir iki manevra icra ve müteaki-ben padişahım çok yaşa nidasını asumana isal ettiler. Bu sırada orada bulunan dâri şurâ heyeti ve bütün ümerayı askeriye aşağıya inerek râsimeî hoşâmediyi ifa ile taltif eylemişlerdir.

Asâkiri merkume bayramın beşinci günü mükemmel bir talim dahi icra ve irae etmek üzere serasker paşadan istida etmişler. Bunlar vatan için silâhı hamiyete sarılmış olduklarından mahalle-rine avdet veyahut harbe azimet hususu devletin iradesine vabestedir.

(İlâve No. 12)

İttihad gazetesinin 9 Zilhicce 1293. (25 Birinci kânun 1876) pazartesi tarihli nushasından:

Dün buraya vâsıl olan Selânik Asâkiri Milliye taburu vapurdan çıktıkları gibi doğruca Mektebi Tıbbiyeî şahane pişgâhında topla-nıp bir heyeti muntazama ve gazenferânede durdular. Bu sırada tarafı eşrefi hazreti padişahiden seryaveri cenabı şehinşahi saa-detlû Mehmet paşa hazretleri sureti mahsusada gelerek selâm ve iltifatı maali gayatı şehriyariyi teblig eyledikte cümlesi bir ağız-dan üç kere «Yaşasın padişahımız» zemzemesini göklere çıkardık-tan sonra taburu mezkûr müftüsü faziletlû efendi bir belig ve müessir dua irat etmiş ve bunun üzerine kendilerine mahsus mızıkâ terennümsaz olduğu halde Babîâliye gelerek kezâlik bir heyeti muntazamada dizilmiş ve zatı hazreti sadırazamî ile vüke-

[1] *İttihad* gibi *Vakit* gazetesi de 25 girinci kânun 1876 ya tesadüf eden pazartesi ile ertesi salı nüshalarında da 9 Zilhicce 1293 tarihini koymuşlardır.

lâyı fihâm hazaratı binek taşına kadar çıkararak ve taburun kemâli intizamını takdir ve cümlesini taltif ederek asâkiri mezkûre yüzbaşlarından *Zeman* gazetesi sahibi Mustafa Efendiyi yanlarına celp ile fevkalâde iltifat buyurmuşlar ve asâkiri mezkûre oradan Babı Valâyı Seraskeriye azimet eylemişlerdir.

(İlâve No. 13)

Basiret gazetesinin 7 Zilhicce 1293 (23 Birici kânun 1876) tarihli sayısından:

Selânikte teşkil kılınmış olan millet askerinin birinci taburu binbaşılı Selânik Rusumat Nazırı İzzetlû Hafız Halil Efendinin kumandası altında olarak Kurban bayramı alayında bulunmak üzere çarşamba günü selânikten vapura râkip olarak hareket etmiş olduklarından bugün Dersaadete muvasalatları muntazardır. Asâkiri merkume yalnız Selânik gayretmendani ahalisinden mürekkep olup elbise ve silâhları muntazam bulunduğu halde Dersaadete vürutları hakikaten cümlemizin mucibi fahrü süruru olacağından taburu mezkûrun Sirkeci iskelesine huruçlarında Babı Valâyı Seraskeriden bir tabur asâkiri muvazzafa ve bando mızıka istikbal edeceği mukarrerdir. İstanbul halkının hüsnü suret ve nüvazişle istikbal eyliyeceklerinde şüphemiz yoktur.

(İlâve No. 14)

Basiret gazetesinin 9 Zilhicce 1293 (25 Birincikânun 1876) tarihli sayısında:

Birkaç gündendenberi Selânikten vüruduna müntazır olduğumuz Asâkiri Milliye taburu dün akşam üstü Orhaniye nam zırhlı fırkateyni humayunu ile Dersaadete bisselâme muvasalat ederek kendilerine mahsus mızıka ve borazanlar ile Sirkeci iskelesine çıktılar. Orada hazır ve muntazır olan bir tabur asâkiri nizamiye ile muzıka ve pek çok ahali istikbal edip önlerine düşerek doğruca Topkapı Sarayı humaynu bahçesine gidip birer çanta aldılar. O esnada tarafı eşrefi padişahiden mahsus seryaver saadetlû Mehmet Paşa hazretleri gelip selâmı merâhim encamı şehinşahiye teblig ile beraber Selânik ahalisinin vatan ve devletleri uğrunda ma'nen ve bedenen fedakârlığa hazır buldukları için hâsıl olan mahzuziyeti seniyeyi tebşir etti. Anın üzerine taburu mezkûr ile beraber bulunan alay müftüsü faziletli Süleyman Efendi gayet güzel bir dua ederek asâkiri merkume tarafından dahi üç defa padişahım çok yaşa duası tekrar olundu. Oradan mızıka çalınarak

Babîaliye gittiler. Zatı Hazreti Sadrazami ile Zatıâlii Şehyüslâmî ve Cenabı Seraskerî vesair bazı vükelâyı fihâm hazeratı asâkiri merkumeyi taltif buyurarak oradan da yine mızıka önlerinde ve pek çok ahali yanlarında olduğu halde Babıseraskeriye gidip dairei askeriye önünde safbestei selâm olarak orada dahi üç kere padişahım çok yaşa duasını ifâ ettiler; Dâri Şurayı Askerî Reis vekili Saadetlû Hüsnü Paşa ve Mekâtibi Askeriye Nazırı Saadetlû Süleyman Paşa ve Asâkiri Mısıriyei Osmaniye kumandanı Saadetlû Reşit Paşa ve Dâri Şura Müftüsü Faziletlû Emin Efendi hazeratı vesair ümerayı askeriye taburu mezkûrun yanına gelip efradı hamiyetnihadın herbirini ayrı ayrı taltif ettikten sonra mahsusen hazırlanan kışlai humayuna misafir verildiler. Asâkiri merkumenin binbaşısı Selânik Rüsumat Nazırı İzzetlû Hafız Halil Efendi ve Selânikten mingayrı resm çıkmakta olan devlet ve milletimize hakikaten güzel hizmetler etmekte bulunan *Zeman* gazetesi muharrir ve sahibi imtiyazı Mustafa Beyefendi kolağası ve yüzbaşısı vesair zabitanı Selânik hanedanzadeleri olduğu gibi neferatı dahi ekseri kişizade olup içlerinde iki üç Rum ve yüzden ziyade Yahudi mezheplerinde bulunan vatandaşlarımızdan mevcuttu. Asâkiri merkume Selânik namına şimdilik dört taburdan mürekkep bir alay olup Dersaadete gelenler onların birinci taburu olduğundan alay müftüsü Selânik mektebı rüştiyesi muallimi Faziletlû Süleyman Efendi idi. Asâkiri merkumenin zabitan ve neferatı kendi keselerinden ve kenarı yeşil şeritli lâcivert çuhadan yaptırmış oldukları elbiseyi lâbîs ve tarafı devleti aliyyeden verilmiş olan Hanri Martını tüfenklerini hâmil idiler. Mezkûr taburda bir de hayyatiye bölüğü olup sancaklarının ortasında bir yarım ay resmile (Vatan) namı mukaddesi ve elbiselerinin kollarında bir yarım ay resmile içinde Asâkiri Milliye namı muazzezi muharrir idi.

Asâkiri merkume efradının her biri vatanın muhafazasına hazırlanmış birer hamiyeti mücesseme olduğu nasıyei hallerinden anlaşılmakta olduktan başka zâten böyle gönüllü olarak Asâkiri nizamiyeden farksız bir hâle girdikleri asârı hamiyet ve vatanperverinin cümlei celilesinden olduğunda şüphe yoktur.

Selânik İstanbulun bir mahallesi hükmünde bulunduğu halde İstanbullularımızın böyle bir eseri vatanperverî göstermelerinde henüz teenni etmelerine göre asâkiri merkumeden ibret almalarını ihtara mecbur ve asâkiri merkumenin (Elfazlülilmütekaddim) şerefine nail olmalarından dolayı kendilerini vatan namına olarak tebrik ederiz.

(İlâve No. 15)

Basiret gazetesinin 11 Zilhicce 1293 (28 Birincikânun 1876) tarihli sayısında :

Dünkü gün idi saîdi fitrın birinci günü olmak münasebetile bayram alayı resmiâlisi mükemmel surette Topkapı Sarayı humayunundan Ayasofya camii şerifinde icra edilmistir.

İşbu alayda Selânikten gelmiş olan Selânik Asâkiri Milliyesi taburu Darphane önüne dizilmişler idi: Zatı hazreti padişahi camii şerife azimetle avdetlerinde taburu mezkûr zabitan ve efradına nazarı taltif ve im'anla bakmışlardır.

Hava gayet yağmurlu ve fırtınalı olduğu halde pek çok ahali didarı şehriyari ile müşerref olmak üzere alaya gitmişlerdir. Muayedei umumiye resmiâlisi dahi alaydan sonra Dolmabahçe sarayı humayununda icra buyurulmuştur.

(İlâve No. 16)

Basiret gazetesinin 13 Zilhicce 1293 (30 Birincikânun 1876) tarihli sayısından :

Dünkü cuma selâmlık resmiâlisi bayrama tesadüf ettiği cihetle ber mutat büyük üniforma ile Dolmabahçe sarayı camii şerifinde icra buyurulmuştur. İşbu alayda Selânik Asâkiri Milliyesi dahi bulunmuştur.

(İlâve No. 17)

Basiret gazetesinin 15 Zilhicce 1293 (1 Birincikânun 1877) tarihli sayısından :

Güllü Agop Efendinin imtiyazı tahtında bulunan tiyatrohane Zilhiccenin 12 inci perşembe günü akşamı oynatılacak oyun Selânik Asâkiri Milliyesinin med'û bulunduğu neşr ve ilân olunduğu misillü dünkü gün dahi dağıtılan ilânnamede pazr gecesi oynatılacak tiyatronun Selânik Asâkiri Milliyesinin arzusuna müstenit idiği muharrer olup halbuki asâkiri merkumenin zabitan ve neferatı med'û olmadığı gibi kendisinden bir gûna tiyatro iltimasında da bulunmadıkları ve aralıkta tabur efradından tiyatroya gitmek isteyenler münasip zabıtlere bitterfik gönderilmekte ve ücreti dahi tesviye ettirilmekte idiği asâkiri merkume nöbetçi zabiti canibinden aldığımız varaka mealinden anlaşılmıştır.

(İlâve No. 18)

Basiret gazetesinin 16 Zilhicce 1293 (2 İkinci kânun 1877) sayılı nüshasından :

Selânik Asâkiri Milliyesi taburu erkânı tarafından muvakkaten Dersaadette bulunan Selânik İngiliz konsolosu Mösyö Blond cenapları evvelki gün ikamet etmekte olduğumuz Süleymaniye kışlasına gelerek taburumuzun zabitan ve efradına mahsusan bir vizita verdi.

Mumaileyh cenapları taburun bidayeti teşkilinde bir takım neşriyatı muzirre de bulunan bedhahların neşriyatı vakıalarını red ve iptal için pek çok gayret ve himmette bulunmuş olduğundan doğrusu taburca kendisine ifayı teşekkür borçluyuz.

(İlâve No. 19)

Basiret gazetesinin 17 Zilhicce 1293 (3 İkinci kânun 1877) tarihli sayısından :

Selânikte Asâkiri Milliye olmak üzere ikinci tabur dahi teşkil olunmuş, bunun binbaşılığını Selânik Müftüsü Sabık fakahatlı İbrahim Beyefendi Hazretleri deruhte eylemiş ve neferatının dahi kısmı küllisi Selânikte bulunan talebei ulûm efendilerinden mürekkep olmakla elbiseleri dahi birinci tabur efradının gayrı ve sıfatı ilmiyeye muvafık bir surette imal ettirilmiştir. Doğrusu efendii mumaileyh ve Selânik ehâlisinin vatan uğrunda olan muhabbet ve gayretleri her halde şayarı takdir ve teşekkür bulunmuştur.

(İlâve No. 20)

İttihad gazetesinin 15 Zilhicce 1293 (2 İkinci kânun 1877) tarihli sayısından :

Bir iki haftadanberi şehrimizde bulunup vücudu mubarekleriyle vatandaşlarımızın uyûnu mefharetlerini tezyin eylemiş olan Selânik Asâkiri Milliyesinin memleketlerine müteveccihen bugün dersaadetten hareket edeceklerini maatteessüf haber aldık.

(İlâve No. 21)

Basiret gazetesinin 17 Zilhicce 1293 (İkinci kânun 1877) tarihli sayısında :

Müsafireten Dersaadette bulunan Selânik Asâkiri Milliyesi taburu bugün *Vasıtai Ticaret* nam vapur ile Selâniğe azimet edeceklerinden mızıka ve bir tabur asâkiri nizâmiye ile teşyi edilecektir.

(İlâve No. 22)

İstanbulda çıkan *Vakit* gazetesinin 17 Zilhicce 1293 (3 İkinci kânun 1877) tarihli ve 425 sayılı nushasından :

«Bir zamandanberi dersaadette aramsâzı meserret olan Selânik Asâkiri Milliyesi dün Devletlû utûfetlû serasker paşa hazretleriyle Serdarı Ekrem Devletlû Refetlû Abdülkerim Paşa Hazretleri ve dâri şurayı askeri heyeti vesair ümerayı askeriye hazır oldukları ve binlerle ehali dahi buldukları halde Babı valâyı seraskeride mükemmel talim ve manevralar icra ederek hasıl olan memnuniyetin nişanei mahsusu olmak üzere zatı alii seraskeri ve serdarı Ekremi taraflarından iltifat ile beraber müteakiben bir de âlâ sırma işlemeli sancak itasiyle taltif olunduktan ve müteakiben bir resmi geçit icra ettikten sonra *Divanyolu* caddesiyle *Soukçeşme* kapısından Babıâliye girerek zatı hazreti sadriazamî arz odası penceresinden nazarendazı iltifat oldukları halde cümlesi kemâli intizam ile dâire pişgâhında durup zatı âlii cenabı sadaretpenahî, saadetlû Tayyar Paşa vasıtasıyla cümlesini taltif buyurup onun üzerine Sirkeci iskelesine inerek *Vasıtai Ticaret* nam vapura râkiben ve vatanları canibine müteveccihen hareket etmişlerdir.

(İlâve No. 23)

(Takvimi Vekayi) in 27 Recep 1294 (7 Ağustos 1877) tarihli sayısında *mevkibi humayun* taburları hakkında çıkan kararname :

“Kararname,,

Ahvâli hazıra hasebile memaliki mahrusa ahalişi her türlü fedakârlığı ihtiyar edegeldiklerine mebni Dersaadet sekeneşi dahi bu vazifei nazifenin ifasından geri durmıyacıkları müsellemtan olmasıyla livai humayun tahtında bulunarak payitahtın muhafazasına memur olmak üzere teşkili karargir olan *mevkibi humayun* taburları hakkında kararnamedir.

Birinci madde — Her dairei intihâbiye dahilinde münasip bir mevkide o dairenin mütehayyizânı ahalisinden mürekkep ve lâakal kolağası rütbesinde bulunan bir nizamiye zabitanın riyasetine mevdu bir komisyon münakit olacaktır.

İkinci madde — Bu komisyon kendi dairesi dahilinde bulunan zirde muharrer esnaf erbabını tahrir ve *mevkibi humayun* taburlarına kaydedecektir.

Üçüncü madde — 20 yaşından 40 yaşına kadar olon payitaht ahalişi *mevkibi humayun* taburlarına kayd ile eyyam ve evkatı muayyenede talime mecbur olacaktır. Fakat bunlardan bünyeleri hizmeti askeriyeeye salih olmadığı bilmuayene tahakkuk edenler müstesna olacaktır.

Dördüncü madde — Kaydolunan esami on nefere balig oldukta komisyon marifetile içlerinden en ziyade ehil ve müsteiddi bittefrik onbaşı intihap olunacak ve devletçe rütbe ve memuriyeti olanlar ve hiç olmazsa okur yazar bulunanlar tercih kılınacaktır. Ve bir cinayet ve töhmetle lekedar olanlar zabıtlıkla tayin kılınmayacaktır.

Beşinci madde — İki onbaşı takımının içlerinden bir çavuş ve dört çavuş takımının içlerinden bir başçavuş intihap olunup başçavuştan yukarı yani mülâzimden binbaşıya kadar olan zabitanın intihap ve tayinleri makamı seraskeriden ve zabitanı mumaileyhim gerek silki celili askeriden ve gerek mülkiyeden intihabı caiz olacaktır.

Altıncı madde — Memurinden olanların memuriyetleri üzerlerinde kalacaktır.

Yedinci madde — Taburların mevcudu beşyüzden sekiz yüze kadar olacağından her dairede esnan eshabının miktarına göre tabur küşat olunacaktır.

Sekizinci madde — *Mevkibi humayun* taburları efradından istek edenler irae olunacak numunesi veçhile elbisei mahsusa iktisasına mezundurlar. Fakat esliha ve mühimmatı harbiyeleri ve ordugâhta içtima eyledikleri müddette tayinleri dairei askeriye marifetile tarafı devletten verilecektir.

Dokuzuncu madde — İşbu *Mevkibi humayun* taburları payitaht haricinde tayin olunacak ordugâhta içtima edecek ve içlerinden iktiza eden taburlar emri muhafaza ve hidematı ihtiyatıyeyi askeriyede istihdam olunacaktır.

Onuncu madde — *Mevkibi humayun* taburlarına mukayyet olan asâkir gündüz işleri başında ve gece hanelerinde buldukları halde her ne zaman silâh başına borusu işitirlerse derhal ordugâhta içtimaa müsaraat eylemeğe mecburdurlar.

Onbirinci madde — Asâkiri merkume esasen piyade olmak üzere teşekkül edecektir.

Onikinci madde — Bu taburların eslihası Babıseraskerinin tayin ettiği kışlalarda ve ordugâhta hıfzolunacaktır.

Onüçüncü madde — Asâkiri merkume haftada iki gün ayak ve silâh talimlerine Babıseraskerinin tayin ettiği kışlalarda ve büyük talimleri dahi ordugâhta icra edeceklerdir.

Hâtıme

İşbu *Mevkibi humayun* taburları ba iradei seniye teşkil olunup ledelhâce hizmet başına davet edileceği gibi her ne zaman iste-

nilirse hizmetten affı veya bikküllüye lağv ve feshi dahi iradei seniyei hazreti padişahiye menut ve mütevakkıf bulunacaktır.

(İlave No. 24)

Asâkiri Mülkiye taburlarının teşekkülünde Abdülhamidin harbiye nezareti avlusunda askerlere hitaben irade ettirdiği nutkun sureti: [1]

Asker

Dünyada milletler için en büyük şeref vatanlarının ve hak ve haysiyetlerinin muhafazasına tamamen muktedir olmaktır. Bu şerefi kazanmak dahi en ziyade bütün milletin vazifei askeriyeye iştirâk etmesile hâsil olur. Zaten asker olarak doğup asker olarak ölmek Osmanlı Milletinin hasâisinden iken şimdiye kadar askerliğin taammüm etmemesine bir mâni dahi yoktur. Binaenaleyh devletimizin kuvvei umumiyei askeriyesine bu kere Asâkiri Milliye namile bir sınıfı cedit ilâve olunarak gerek payitahtımızda ve gerek vilâyetlerde beynelahali efkârı askeriyenin tamimine lehülhamt muvaffak oldu. Asâkiri mülkiyenin noktai içtimai umumisi olmak üzere hazırladığım sancağı işte bugün umum asâkiri mülkiyemiz namına olarak mabeyni humayunumuz feriki Sait Paşa yedile teslim ve ita ediyorum. Ve yine asâkiri mülkiyenin teşkilât ve vezaifine dair nizamnameyi ilâ maşaallah düsturülamel olmak üzere tasdik ettiğimden Serasker kaymakamı Paşa vesatetile resmen kıraat ve ilânı teyemmünen müvacehenizde icra olunacaktır. Size verdiğim sancak inşaallah devletimizin muhafazai hukuk ve istiklâlîne mahsus olan alemlerin en birincileri idadına girer. Ve cümleleniz vazifenizi tayin eden nizama göre birçok âsârı vatanperveri ve hamiyet ibrazile milletimizin şanını ilâ ve padişahınızın teveccüh ve muhabbetini istihsal edersiniz. Cenâbhak muvaffak buyursun.

(İlave No. 25)

Asâkiri Mülkiye nizamnamesidir. [2]

Faşlı evvel

Mevaddı esasıye beyanındadır

Birinci madde — Devleti aliyenin kuvvei umumiyei askeriyesini teşkil eden asâkiri nizamiye ve redife ve müstafizaya bir de asâkiri mülkiye sınıfı ilâve edilmiştir.

[1] «Takvimi Vekayi» in 11 Zilkade 1294 (17 İkinci teşrin 1877 tarihli sayısından).

[2] «Takvimi Vekayi» in 14 Zilkade 1294 (20 İkinciteşrin 1877) tarihli sayısından.

İkinci madde — Esnanı askeriyeye dahil olmayıp ta sinleri 17 den ziyade olanlar ve esnanı askeriyede olup ta isimlerine kur'a isabet etmiyenler mecburi ve müstahfızlık müddetinin nihayeti olan 40 veya 45 yaşını ikmal edenler ihtiyari olarak asâkiri mülkiyeden madutturlar.

Üçüncü madde — Asâkiri mülkiye erbabından isimlerine kur'a isabet edenler veya redif ve müstahfız sınıfına dahil olanlar asâkiri mülkiye sınıfından çıkacaklardır.

Dördüncü madde — Evvelâ hanedanı saltanat âzayı fihâmı, saniyen heyeti vükelâ, salisen meclisi âyân ve müddeti intihabiyeleri inkıza etmiyen meclisi meb'usan âzası silâh altına alınmazlar. Bunlardan maâda memurinin ve sıfatı ilmiyesi olanların asâkiri mülkiye sınıfından istisnası lâzım gelenleri hakkında nizamı mahsus tanzim olunacak ve mazereti vücudiyeleri hizmeti askeriyeye salih olmadığı bilmuayene tebeyyün edenler bittabi müstesna tutulacaktır.

Beşinci madde — Asâkiri mülkiye vatanın muhâtarai azimeye uğradığı zamanda mütemadiyen ve bir mahalde muhilli asayiş bir vaka zuhur edip te orada kuvvei askeriyeye bulunmaz veya bulunup ta ol vakanın def'ine kifâyet etmezse kuvvei kâfiye yetişinceye kadar muvakkaten dahili memlekette asayiş ve emniyeti muhafazaya memurdur. Binaenaleyh asâkiri mezkûre efradı hükûmet tarafından her ne vakit emrolunur ise ol zaman içtima ile silâh altına girmeğe mecbur olup silâh altına girmelerini mucip olan esbabı fevkalâde zâil olduğu gibi kendilerine ruhsat verilir.

Altıncı madde — Asâkiri mülkiye efradı muharebe zamanında beşinci madde mucibince memleketleri dahilinde asayiş ve emniyetin muhafazası hizmetinde bulunmakla iktifa etmeyip te mevaki harbiyede dahi bulunmağı arzu ederlerse istidaları is'af ve kendilerinin silâh altına davet olunan asâkiri redife ve müstahfızadan veya kur'a firari ve muhtefilerinden olmadıklarına dair hükûmeti mahalliye tarafından yedlerine birer ilmühaber ita olunur. Fakat bu misillular mutlaka tabur ve eğer adetleri müsait ise alay heyetinde bulunmağa mecbur olup adetleri sekizinci maddede muharrer usul üzere tabur veya alay teşkiline muhtemel olmadığı halde bu arzuda bulunan efradı kalile asâkiri nizamiye ve redife ve müstahfıza taburları refakatine iltihaka mecburdurlar.

Yedinci madde — Asâkiri mülkiye heyetini hükûmet istediği zaman ve lüzum gördüğü kadar cem ve teslih eyler. Ve istediği vakit iktiza edenlerini bilistizan sadır olacak iradei seniye üzerine silâh altından çıkarıp tatil eder.

FASLI SANÎ

(Asâkiri mülkiyenin teşkilâtı askeriyesi beyanındadır)

Sekizinci madde — Her Vilâyet bir veya müteaddit asâkiri mülkiye fırkaları teşkil eder ve payitaht ile mülhakatı dahi bir vilâyet itibar olunmuştur. Her fırkada lâakal üç ve nihayet beş alay bir liva itibar olunup her alay lâakal üç ve nihayet dört taburdan ve her tabur dört ve nihayet on bölükten ve her bölük altmıştan yüze kadar efrattan tereküp eder.

Dokuzuncu madde — Fırkalar birer ferik ve livalar birer mirliya kumandasında olup bunlar asâkiri mülkiye feriki ve mir-livası unvaniyle yad olunacak ve alay ve taburların sair erkân ve zabitanı bervechiati teşekkül eder :

Alay erkânı	{	1 Miralay
		1 Kaymakam
Tabur erkânı	{	3 Binbaşı
		3 Kolağası
		1 Sancaktar
		2 Tabip
		2 Cerrah
Bölük zabiti	{	1 Yüzbaşı
		1 Mülâzım
		1 Başçavuş
		1 Bölükemini
		4 Çavuş
		8 Onbaşı

Onuncu madde — Asâkiri mülkiyenin idarei umumiyesi asâkiri milliye kumandanı namile makamı seraskerinin maiyyetinde olmak ve ordu müşürleri sınıfında bulunmak üzere tarafı saltanatı seniyeden mansup müşür veya ferik rütbesinde bir zata muhavvel olup ümera ve zabitanın sureti intihabı terfii meratibi askeriye nizamnamesine tabidir.

Onbirinci madde — Asâkiri mülkiye ümerâ ve zabitanı kendi içlerinden intihap ve tayin olunur. Fakat Asâkiri mülkiye sınıfından zabıtlığe muktedir zevat yetişinceye kadar veya lüzum görüldüğü takdirde ümerâ ve zabitanı asâkiri nizâmiye ümerâ ve zabitanından nasbedilir.

Onikinci madde — Asâkiri mülkiyenin silâh altına girdikleri esnada umuru maliyesi idare memurları namile tayin olunan bir

heyete muhavvel olup ümerâ ve zabitan idare cihetine müdahale edemez. İşbu heyet bir müfettiş ve bir muhasebeci ve lüzumu miktar muhasebeci vekili ile yüzbaşı rütbesinde bir veznedar ve bir esvap emininden mürekkep olup müfettişler fırkaların ve muhasebeciler alayların ve muhasebeci vekilleri taburların umuru maliye ve hesabiye ve veznedar ve esvap eminleri yine taburların nukut ve elbiseye dair hususatına memurdur.

FASLI SÂLİS

Mevadı müteferria beyanındadır

Onüçüncü madde — Asâkiri mülkiye silâh altında bulunmadıkları zaman haklarında sair ahali gibi muamele olunur. Bunlar beşinci madde mucibince hükûmet marifetiyle celp ve cem olunup silâh altına davet olunduklarını müteakiben idarei askeriyeye tevdi edilir.

Onördüncü madde — Asâkiri mülkiye silâh altında buldukları müddetçe emri itaat ve inkıyatça usulü askeriyeye tâbi oldukları gibi bu esnada işleyecekleri cerâimin muhakemat ve mücazâtı askerî ceza kanunnamesine tâbidir.

Onbeşinci madde — Asâkiri mülkiye silâh altında buldukları müddette hükûmetten tayin olunan tarz ve surette üniforma iktisasına ve senede kırk gün kaza ve liva ve vilâyet merkezlerinden ve Dersaadette dahi devletçe bir muharebe zuhuriyle bunların cemlerine lüzum görülürse tayin olunan evkat ve mahalde talimi askeriyeyi taallüme mecburdurlar. Olunan davete icabet etmiyerek bilâ özür mevkii talime gelmeyenler asâkiri nizamiye sınıfına bilâ kurra kayıt ve ithal olunacaklardır.

Onaltıncı madde — Asâkiri mülkiyenin silâh altında buldukları müddette tayinleri usulü askeriyeye tevfikân tarafı devletten verilecektir.

Onyedinci madde — Asâkiri mülkiyeye muktazi olan esliha devletçe verilecek karar ve tayin olunacak nümunelere tevfikân dairei mahsusai askeriyesi tarafından mubayaa olunarak hükûmeti mahalliyyeye irsal ve esmanî iane suretile veyahut fevkalâde vergi tarhiyle ahali tarafından tesviye kılınacaktır.

Onsekizinci madde — Her vilâyet ve liva ve kaza merkezinde asâkiri mülkiyeye mahsus esliha ve mühimmat daima redif depolarında bulunup hükûmet tarafından merkezi hükûmeti seniye-nin emrine müsteniden veyahut ahvali âcile ve fevkalâdei mül-

kiye üzerine doğrudan doğruya bir emri resmî nesrolunmadıkça deppoylardan asâkiri mülkiyeye silâh verilmesi memnudur.

Ondokuzuncu madde — Bir mahalde asâkiri mülkiyenin tahtı silâha alınmasını mucip ahval zuhur edip te fakat ol mahalden umum asâkiri mülkiyesinin istihdamına lüzum görülmediği halde teslihi iktiza eden kuvvetin tayini derecesi hükûmeti mülkiye ile asâkiri mülkiye ümerasına aittir.

Yirminci madde — Asâkiri mülkiyenin umumen istihdamına lüzum görülmediği takdirde teslimi lâzım gelen kuvvet asâkiri mülkiye efradının mecburî olan sınıfın en müsünlerinden tertip olunacaktır.

Yirmi birinci madde — Asâkiri mülkiyenin silâh altına alınmalarını müstelzim ahval zuhurunda bunların davet ve cemlerine ait muamelâtın müzakere ve icrası vilâyet ve liva ve kaza merkezlerinde mecalisi belediyenin intihabile mansup mecalise ve Dersaadette Babı Seraskeride teşkil olunacak meclise muhavveldir. Taşrada teşekkül edecek mecalise mahallerinde asâkiri nizamıye ümera ve zabitanı var ise anlardan münasibi ve olmadığı halde hükûmeti mahalliyeinin en büyük memuru veya intihap edeceği vekil riyaset eder.

H Â T İ M E

Yirmi ikinci madde — Tuğrâyi humayun ve nişanı osmanî ile müzeyyen olmak üzere tarafı Hazreti Padişahiden asâkiri mülkiyeye ihsan buyrulan sancak askerinin noktai içtimai umumîsidir. Binaenaleyh işbu sancak vatanın bir muhatarai azimeye uğradığı ve umum asâkiri mülkiyenin tahtı silâha alınması iktiza eylediği halde ihraç olup vakti asayışte hazinesi humayunda hıfzolunacak ve tebdili şekli caiz olmyacaktır.

(İlave No. 26)

Mabeyn başkâtibi Sait imzasile Seraskerliğe gönderilen 13 Recep 1294 (23 Temmuz 1877) tarihli tezkerenin sureti. [1]

Makamı Kalımmakamî Seraskerliye

Tuna Umum kumandanlığından varit olup sureti ma'rûzu hu-zûru âli kılınan fi 10 Temmuz sene 93 tarihli telgrafta muharrer olduğu üzere Rusyalılar Dobricadan gelen fırkasile Silistireyi ve Zıştoyadaki asker ile Rusçuğu muhasara edecekleri melhuz olup

[1] Züptetülhakayık, Ahmed Midhat, Sahife 291 294.

elhaletü hazihi Ahmet Eyüp Paşanın kolordusunda 27 tabur bulunmakla Mehmet Ali Paşa hazretleri Totrakandan iki ve Silistireden dört ki cem'an 6 ve Rusçuktan 15 tabur işbu kolorduya ilâve etmekte olduğundan 6 tabur dahi Şumnudan aldığı ve mukaddema Rauf Paşa maiyyetine Dersaadetten isâl olunan 8 tabura munzam olmak üzere Osmanpazarından naklolunan 9 taburun dahi Şumnuya iadesi mümkün olmadığı halde mecmuu kuvvet 63 tabura varacağından bununla Rusçuğu muhasaraya teşebbüs edecek düşmanın bir muhacemei şedide ile def'i tasavvur olunuyor ise de Mehmet Ali Paşa Hazretlerinden Rauf Paşa fırkasına zammolunan 9 taburu geri istemesi Süleyman Paşa Hazretleri maiyyetinde gelen askerın tabur itibarile külliyyetine zehap olmaktan neş'et edip halbuki adedi efrat hasebile anların miktarı dahi Balkanca olan ihtiyacata pek te vefa eder derecede olmadığından Rauf Paşa fırkasından istenilen 9 taburun iadesi gayri mümkün görülmüş ve buna bedel Dersaadetten evvel be evvel beş tabur gönderileceğine dair tarafı kaimakamilerinden Mehmet Ali Paşa Hazretlerine dünkü gün telgraf keşide kılınmış olmakla müşarünileyhin intizarda kalmaması ve harekâtı askeriyyeye sekte gelmemesi işbu beş taburun sür'ati sevkile beraber müşarünileyhin yine Temmuz 10 tarihile müverrah diğer telgrafına nazaran düşmanın külliyyeti teksiri kuvvete lüzum gösterdiğinden ehemmiyetleri mertebeli sâniyede olan Sohum ve Batum ile Suriye ve Girit taraflarından nekadar asker alınması mümkün olur ise onların dahi sür'atle Tunaya sevki ferâizden addolunur ise de şu sırada Giritteki askere dokunmak tehlikeli bulunmasına ve Suriyeden istiane imkânı mümteni olmasına mebni bu akşam zatı samii asafaneleri hazır oldukları halde tezekkür ve irade buyrulduğu ve tarafı âlilerinden dahi tasvip kılındığı üzere Sohumdan hicrete razı olan ve adetleri ikibin ikibin beşyüzü geçmiyeceği tahmin kılınan ahaliden istek edenlerin bir taraftan sefâini münasibe ile memaliki mahrusaya nakillerile beraber bu defa Varnaya gidecek vapurların dahi Sohuma gidip ve orada bulunan onbir ve oniki tabur askeri alıp ve Batumdan dahi üç tabur istihşap olunup bunların sür'ati mümkününe ile Varnaya çıkarılmaları ve tarafı samii müşirilerinden berveçhi tahmin beyan kılınp ihtiyacatı hazırai askeriyyeye dahi muvafık görünen hesap iktizasınca daha 36 tabur askere lüzumu kavi olmakla bunun 15 taburunun İstanbuldan tedariki ve 21 taburunun mustahfızlardan alınması ve şu noksan müsaraatan ikmal olunmaz ise Tunada mev-

cut olan kuvvei askeriye def'i sâile kifayet edemiyerek maâzallah büyük bir muhâtarayı kabule hazırlanmak lâzım geleceğinden bugünden meclisi askerice müzakerei maslahatla maruzzikir 36 taburun sür'ati celbü sevkı esbabına müsaraatan teşebbüs kılınması iradei seniyei hazreti padişahi iktizai âlisinden olduğu ve İstanbuldan tedarik olunacak asâkir bahsine geliece madamki tahriri nufus icra olunmadıkça kurra keşidesi kabil olmayacağı ve evvelce bazı vükelâyı fihâm ve memurini kiramdan teşkil olunan komisyonda dermeyan olunan suret ki Dersaadet devairei intihabiye itibarile müteaddit dairelere taksimile her dairede memurini mülkiye ve askeriyeden bir kaç zat ve maiyetlerinde dairi askeriyeden lüzumu miktar ketebe bulundurulup mahallâta tevzi olunacak matbu cetvellere esnanı askeriyeye dahil olan nufusu zükûr kaydedilerek kur'a muamelâtına bunların esas tutulmasından şu tedbirin ademi kifayeti beyan olduğu gibi vilâyatta yapıldığı veçhile Dersaadet için bir miktarı muayyen tayinile ol miktar asâkirin asâkiri muâvine suretinde ifraz ve itasına ahalinin mecbur tutulması dahi mümkünsüz gibi dermeyan kılındığından bu halde işin bir üçüncü ve zarurî şıkkı olmak üzere livayi saadet ihtivayı hazreti nebevînin ihraciyle payitaht ve civar mahallerdeki islâmın cihada daveti varidî hatırı âli olmuş ise de bunda dahi bazı ihtimalâtı mânia mütebadir olduğundan münasip bir mahalle namı humayunu hilâfetpenahiye olarak bir sancak vaz'ı ve mahalli mezkûrun maaskeri humayun ittihazile nezaret ve tesvikatı seniyei padişahi tahtında asâkiri muktaziyenin toplattırılması tercih buyrulduğundan meclisi askeri erkânı fihâmı ile bilmüzakere bu teşebbüse göre muamelei lâzimenin istizanı ve bu davet üzerine dahi hıfzı vatan vecibesini kabul etmeyenler olursa haklarında mücazâtı şedide icra kılınacağıнын ilânı cümlei evamir âliyeden bulunduğu rehini ilmi samii müşirileri buyurulduka olbapta..»

(İlave No. 27)

Mabeyn başkâtibi Sait imzasile Sadarete yazılın 17 Recep 1294 (27 Temmuz 1877) tarihli tezkerenin kopyası: [2]

Giritte bulunan kuvvei nizâmiye mertebeli kifayeden dûn olduğu gibi bunun hasbelhal teksiri dahi müteazzir olup kariben muhtemel olduğu üzere şu aralık orada bir hadise zuhur ve yunanlılar tasallut ederler ise yalnız donanma cezirenin muha-

[2] Züptetülhakayık. Ahmet Mithat, Sahife 476 - 478

fazasına kifayet edemiyerek mazaallah gerek adanın ve gerek sekenei islâmiyenin muhataraya duçar olmasından havf olunur. Ahali islâmın teslihile hîni hacette müdafaaya hazır bulundurulmalarından gayri bu bapta bir çare hatıra gelmez ise de tarafı devletten eslihai kâfiye irsalinde dahi imkânsızlık görülür. Bina-berin muharebei hazıranın icabettiği esbabı ihtiyatıyeden bahs ile teba'adan istek eden ve zikudret olanların kendi bedenlerinden eslihai harbiye mubayea eylemelerine mezuniyet verilmesi cem-olunacak akçanın malsandığına itasile hükûmetçe silâhlar mubayea ve mahsusan birde deppoy tesisile oraya vazolunarak icabı halinde ahaliye tevzi olunması ve olvakta kadar dahi asâkiri muavine sınıfına dahil olacaklara icrayı talim edilmesi münasip tasavvur buyrulmuştur.

Havâssı vükela ile bilmüzakere ahalinin inzımanı marifeti hükûmetle silâh mubayeatına mezuniyetleri tasvip olunduğu halde gerek Giride ve gerek sair vilâyatı lâzimeye icrayı tebligat olunmasile beraber bu bapta hükûmetçe icap eden teshilâtın dahi ifası ve bir de beyana hacet olmadığı üzere sair memleketlerde gönüllü askeri iki kısım olup anın biri bizde olan asâkiri muavine- dir ki seyyar ve muharebe zuhurunda mevkii harbe memur olur. Diğer kısmı asâkiri milliyedir ki vakti harpte darülharbe gidecek asâkiri muntazamanın yerine geçerek asayiş ve inzıbatı memleketi muhafaza ederler. İşbu kısmı sâniye mümasil olmak üzere vilâyet-lerde dahi asakiri milliye taburları teşkiline ruhsat verilip her kaza bir veya bir kaç tabur asâkiri milliye bölükleri teşkil ederek yüzbaşı ve anın madûnunda olan zabitler kaymakamın reyile yine ol kaza sekenesinden ve her liva bir veya bir kaç asâkiri milliye taburu teşkil ederek binbaşı ve yüzbaşı ile binbaşı arasındaki zabitleri valii vilâyet ve mutasarrıfın inzımanı reyile yine ol san-çağın ahalisinden ve her vilâyet bir veya müteaddit asâkiri mil- liye alayı teşkil ederek her alayın miralâyı valinin inzımanı reyile kezalik ahalden intihap ve tayin olunmasının ve eğer bir vilâ- yette müteaddit asâkiri milliye alayı hasıl olur ise mecmuuna lâ- zım olan kumandanın makamı seraskerinin intihabile ba iradei se- niye nasbedilmesi vs cümlesinin mercii idaresi olmak ve her san- cak ve vilâyet merkezinde asâkiri milliye ve muavineye mahsus deppoylar tesisi ve esliha mubayeati gibi şeylere bakmak üzere ileride Dersaadette müşiran veya ferikandan birinin umum asâkiri milliye ve muavine kumandanı tayini hususlarının usul ittihazında fevaidi şita melhuz olmakla heyetçe dahi müstasvep ise bunun

için dahi hemen velâti vilâyata mezuniyet verilmesi ve fıkاراتı meşruhanın asâkiri muavine nizamnamesine tezyilile nizam suretinde dahi ilânı iradei seniye iktizayı âlisinden olmakla. . . .

(İlave No. 28)

Selânik vilâyeti Asâkiri Milliye birinci taburunun zabitan ve neferatı [1]

Esamii zabitan	Rütbei askeriyeye	Rütbei mülikiyeye	Nişanı Mecidi	Bulunduğu memuriyetler
Hafız Halil Efendi	Binbaşısı	Mütemayız		Selânik rusumat nazırı [2]
Mustafa Rüknettin B. Emin Efendi	Sağ kolağası Sol kolağası	Mütemayız »	— Dördüncü ve şiri Hurşit	Selânik mektupçusu Selânik idare meclisi başkâtibi
Süleyman Efendi	Alay Müftüsü	Müderris	—	Selânik Rüştiye muallimi evveli
İsmail Fuat Bey	Tabur kâtibi	Rabia	—	Selânik idare meclisi ikinci kâtibi

Birinci Bölük

Esamii za bitan	Rütbei askeriyeye	Rütbei mülikiyeye	Nişanı Mecidi	Bulunduğu memuriyet
Hüsnu Efendi	Yüzbaşı	Rabia		Selânik vilâyet muhasebe mümeyyizi
Edip Bey	Mülâzimi evel			Aşar kâtibi
Kerim Bey	Mülâzimi sani			Muhasebe ketebesinden

Yedinci Bölük

Faik Bey	Yüzbaşı	Saniye		Aşar müdürü
Muteberanı es-naftan	Mülâzimi evel	—		—
İsmail	Mülâzimi sani			

[1] 1294 (1877) yılına mahsus devlet salnamesinden (Sahife 437-440).

[2] Bu kadro, Selânik vilâyetinin 1284 (1877) tarihli salnamesininin 122-123 üncü sahifelerinde de neşrolunmuştur. Yalnız devlet salnamesinde biraz daha sonra çıktığı anlaşılan Selânik Vilâyeti salnamesinde kadroda şu değişiklikler görülmektedir. Selânik salnamesinde birinci ve yedinci bölüklerin kadrosu şöyle gösterilmiştir:

Birinci Bölük

Esamiî zabitan	Rütbei asker- riye	Rütbei mül- kiye	Nişanı Mcidi	Buldukları memu- riyetler
Hüsnü Efendi	Yüzbaşı	Rabia	—	Selânik vilâyeti Mu- hasebe mümeyyizi
Faik Bey	Mülâzimi evvel	Mütemayız	—	Selânik vilâyeti aşar müdürü
Eyüp Bey	Mülâzimi sani	—	—	Selânik aşar başkâtibi

İkinci Bölük

Azmi Efendi	Yüzbaşı	Salise	—	Selânik mahkemi tica- ret reisi
<i>Ali Efendi</i>	Mülâzimi evvel	—	—	<i>Selânik evkaf kalemi ketebesinden</i>
Ömer paşa zade Mehmet Bey	Mülâzimi sani	—	—	—

Üçüncü Bölük

Ali Efendi	Yüzbaşı	Salise	—	Selânik Vilâyeti evrak müdürü
Vücuhtan Salih B.	Mülâzimi evvel	Kapıcı başı	—	Selânik vilâyeti mec- lisi idaresi âzasından
İkbal Efendi	Mülâzimi sani	Rabia	—	Selânik Divanı temyiz başkâtibi

Dördüncü Bölük

Celâl Efendi	Yüzbaşı	Rabia	—	Selânik Muhasebei vi- lâyet mukayyidi
Vücuhtan Bekir Bey	Mülâzimi evvel	—	—	—
Cemal Bey	» Sani	—	—	Selânik aşar kalemi ke- tebesinden

Beşinci bölük

Mustafa Efendi	Yüzbaşı	Salise	—	Selânik Telgraf Müdürü
Şükrü Bey	Mülâzimi evvel	—	—	Selânik divanı temyiz mümeyyizi
Vehap Efendi	» Sani	—	—	Selânik muhasebe mu- kayyitlerinden

Altıncı bölük

Mustafa Bey	Yüzbaşı	Salise	—	Selânik mektubi mü- meyyizlerinden
Rıza Bey	Mülâzimi evvel	—	—	—
İbrahim Efendi	» Sani	Rabia	—	Selânik defteri hakani müdürü

Yedinci bölüm

Esamii zabitan	Rütbei askeriyeye Yüzbaşı	Rütbei Mülkiye Salise	Nişanı Mecidi	Bulunduğu memuriyetler Selânik divanı temyiz mümeyyizlerinden
Evranos zadelere Yusuf Paşazade Hakkı Bey			—	
Muteberanı esnaftan Mustafa Ağa	Mülâzimi evvel	—	—	—
Muteberandan Sami Bey	» Sani	Rabia	—	—

Sekizinci bölüm

Evranos zadelere Selim Bey Muteberandan Mustafa Bey Yusuf Ağâh Ef.	Yüzbaşı	Rabia	Dördüncü Mecidi	Selânik evkaf memurlarından
	Mülâzimi evvel	—	—	
	Mülâzimi evvel	—	—	

Muzika bölüğü

Evranos zadelere Mazhar zade Selim Bey Evranos zadelere Emin Bey	Yüzbaşı	—	—	—
	Mülâzım	—	—	—
		Neferat 570		

(İlâve No. 29)

Selânik Asâkiri Milliye taburunun teşekkülünden sonra bu yoldaki teşekküllere esas olmak üzere *İttihad* gazetesinin 29 Birinciteşrin 1876 tarihli sayısında çıkan proje :

Müstahfız askerinin sureti teşkiline dair Nizamname lâyhası

(Tenbih) Bu nizamname resmi bir şey olmadığı gibi hükmünün mevkii icraya konulması tahakkuk dahi etmemiştir. Gayeti bir hatırai mahsusa kabilindedir ki icap eder ve matlûba muvafık dahi bulunursa mevkii icraya konulabilir.

(Madde Umumiye)

Asâkiri müstahfıza vatanın temini selâmeti niyeti celilesile teşkil olunacağını ve bu hizmeti mukaddese Osmanlılara şerefli

bir borç addolunacağından her Osmanlı efradı bittabi müstahfız asker addolunur. Evsafı atıye ile mevsuf olanlar bittabi müstahfızlar:

Evvelâ — Bilfiil hizmeti nizamiyede bulunanlar.

Saniyen — Hizmeti redifede bulunanlar. (Zira bunların silâh taliminde sureti devamları için başkaca nizamı mahsusu vardır).

Salisen — Tahsilde bulunanlar.

Rabian — Ondört yaşından aşağı ve altmış beş yaşından yukarı bulunanlar.

Şu dört sıfatla müstesna olanlardan mâdâ bütün efradı osmaniyan asâkiri müstahfızadan madut olup mahaza bu sıfatı celileyi ihraz etmek kimse için mecburi değildir. Hizmeti mezkûrenin kabulü her osmanlının mayasında mahlût olup cibilleti civanmerdanenin icabına havale edilmiştir.

(Vazife)

Asâkiri Müstahfızanın vazifesi namından anlaşıldığı veçhile muhafazai vatan hizmeti mukaddesinden ibarettir. Muhafazai tedafii ve taarruzî olmak üzere iki surete inkısam edeceğinden ve sureti taarruziyede muhafaza efradı nizamiye ve redifiye muhavvel olduğundan müstahfız askeri hududu osmaninin haricine çıkmakla mükellef değildir. Hizmeti dahiliyede asâkiri müstahfıza evvelemerde kendi memleketini muhafaza edip ikinci derecede olarak iktizasına göre hem hududu bulunan vilâyete kadar sevkedilebilir ve bu halde dahi kendi vilâyetinin haricine miktarı mevcudun ancak nısfı mertebesinde bir fırkası sevk olunur. Asâkiri müstahfızanın kendi memleketleri dahilinde edeceği hizmet asâkiri nizamiye serhadlere gönderildiği zaman mevakii askeriyeyi beklemek ve emniyeti memleketi muhafaza eylemektir.

(Tesliih ve teçhiz ve üniforma)

Müstahfız askerlerinin üniforması her memleket ahalisinin almış buldukları kıyafete göre yine kendi memleketlerince tensip ve tertip olunur. Eslihası asâkiri nizamiye ve redifenin ağırlığıyla istimal eyledikleri neviden nevicat tüfeklerdir. Onbaşlar ile çavuşlar ve büyük zabıtlarda birer tek rüvelver dahi bulunur.

(Deppoılar)

Şehir ve kasabatin mahallatına ve kuranın cesametine göre asâkiri müstahfıza bölüklere münkasem olup mahalle ve karyenin

en ziyade mecmâi nas olan mahallinde bölüğün bir deppoyu bulunur. Askerin eslihası ve üniforması bu deppoyda muntazaman hıfzedilir. Hiçbir kimsenin silâhını veya rubasını kendi hanesinde hıfzetmesine müsaade olunmaz. Cephane nizamiye veya redif askeri bulunan yerlerde bunların cephanesini muhafazaya mahsus olan mahallere konur. Redif ve nizamiye askeri bulunmayan yerlerde asâkiri mustahfıza cephanesini muhafazadan ihtiyar meclisleri mesul olur.

(Zabitanın İntihap ve terfii rütbeleri)

Her on nefer kendi onbaşısını yine kendileri intihap ederler. Ve bu onbaşının emir ve nehyine itaat edeceklerine dair yemin ederler. İki onbaşı takımı şu suretle bir çavuş ve iki çavuş takımı şu suretle bir başçavuş ve iki başçavuş takımı kezalik şu suretle bir mülâzım intihap eyler. Binaenaleyh sekiz takımdan ibaret bir bölük mülâzımı ve dört takımdan ibaret birer başçavuş takımı başçavuşların, ve ikişer takımdan ibaret birer başçavuş takımı çavuşların ve onar neferden ibaret birer onbaşı takımı dahi onbaşılardan emir ve nehilerine itaat etmek için yeminli bulunur. Zabitanın evvelâ edep ve namus erbabından saniyen şecaat ve besalet eshabından ve salisen oldukça okur yazar takımından olmaları şarttır. Bir zabıtlık mahalli münhal oldukça yerine diğerini yine kendi takımı halkı yine kendilerinden intihap ederler. Meselâ münhal olan rütbe onbaşılık ise o takımın on neferi meydanında ve çavuşluksa o takımın iki onbaşısından ve başçavuşluk ise o takımın dört çavuşundan ve mülâzımlık ise o bölüğün iki neferbaşı çavuşundan fakat daima madununda bulunan zabitan ve neferatın dahi inzımamı rey ve muvafakatile intihap olunur. Mülâzımdan yukarı zabitan tarafı devletten intihap ve nasbedilir.

Talim

Asâkiri mustahfıza haftanın en ziyade münasebet alan bir gününde sabahtan öğleye kadar talime mecburdurlar. Talimin akşama kadar imtidadı efradın muvafakatına menuttur. Senenin en münasebet alan bir ayında tekmil bölük heyeti bir hafta bölük talimi ve civar bölükler bir araya gelerek iki hafta dahi tabur talimi icra edip ayın dördüncü haftasını ise kurşunla nişan talimi ve ateşli talimlerle imrar ederler. Bir kaç taburun bir yerde içtimaile fırka talimleri edilmesi devletçe tensip ve iradeye menut kalır.

(İ d a r e)

Efrattan iktidar sahibi olanlar kendi silâhlarını ve üniformalarını yine kendileri akçelerile mubayaa ederler. İktidarları olmıyanların silâhları ve üniformaları bölük sandığından mubayaa olunur. Her nefer her hafta talim günleri bölük sandığına ianeten 20 para vazeder. Şu suretle beher neferin şehriye verecekleri ikişer kuruştan yüz doksan kuruş yavaş yavaş teraküm ettikçe iktidarı olmıyanların silâh ve üniformalarile cepbane mubayaasına sarfedilir. Bölük sandıkları yüzbaşı ve mülâzım ile iki nefer başçavuşun muhafazalarına mevdu iseler de bunlar sandıktan akçe sarfına mezun değildirler. Sekiz bölükten ibaret bulunan bir taburun senede bir defa içtima edecek olan meclisi mubayaat işini dahi kararlaştırır. Tabur meclisi taburun bir binbaşısı iki nefer kolağası bir kâtibi ve sekiz nefer hizmetcisile sekiz nefer dahi mülâzımından mürekkeptir.

H A T İ M E

İşte asâkiri mustahfızanın sureti teşkili ve idaresi hakkında hatıra gelen nizamname lâyihası şundan ibaret olup bunun zaitlerini tarh ve nakıslarını zam ve itmam etmek salâhiyeti şu işte bir hissi hamiyetmendane ile it'abı efkâr eden her osmanlıda vardır.